

TÜRK ANAYASA HUKUKU-1.8 ÜNİTE DERS ÖZETLERİ

OSMANLI – TÜRK ANAYASAL GELİŞMELERİ → ÜNİTE (1)

- **Anayasacılık:** Anayasacılık, devlet iktidarını hukukla ve yazılı bir anayasayla sınırlamak yoluyla birey özgürlüklerini güvence altına alma amaçlı güden modern bir düşüncedir. Osmanlı İmparatorluğu'nda iktidarın sınırlanması düşüncesi, halktan gelen bir talep olmaktan çok, üst düzey devlet memurlarının çökmekte olan devleti kurtarmak için Batı'dan ithal ettiği çarelerden ibarettir.
- Osmanlı İmparatorluğu'nun padişahın iktidarını sınırlama anlamında ilk anayasal belgeleri, 1808 Senedi-ittifak, Tanzimat ve Islahat Fermanları 1876 Kanun-u Esasi'dir. Ardından Kurtuluş Savaşı'nın yaşandığı olağanüstü koşullar altında Büyük Millet Meclisi tarafından kabul edilen 1921 Anayasası (Teşkilat-ı Esasiye Kanunu) gelir. Cumhuriyet döneminde ise 1924, 1961 ve 1982 Anayasaları yapılmıştır.

OSMANLI DÖNEMİ ANAYASAL GELİŞMELERİ

1808 Sened-i ittifak

Sened-i ittifak, 1808 yılında Sadrazam Alemdar Mustafa Paşa'nın girişimiyle Padişah II. Mahmut ile âyanlar arasında imzalanmış, yedi madde ve bir ekten oluşan bir belgedir. Dolayısıyla bu belge, âyanların dayatması sonucu değil, merkez adına hareket eden üst düzey görevlilerin girişimiyle kaleme alınmıştır. Sened-i ittifak ile âyan; padişaha sadakat, padişaha karşı ayaklananları cezalandırma, padişahın vergi toplama emirlerinin yerine getirilmesi, İstanbul'da asker ocaklarının ayaklanması durumunda bunu bastırma, kendi yönetimindeki yerlerin asayişine ve vergilerin ezici olmamasına dikkat etme sözü vermiştir. Buna karşılık, padişah da bu sözleşmeyle âyanların varlığını tanımış ve onlara güvence vermiştir. Ayrıca bu belge, halkın korunmasına ilişkin düzenlemeler de içermiş ve halka zulmedilmesini yasaklamıştır. Sened-i ittifak hem padişaha, hem âyanlara hem de halka yönelik olumlu düzenlemeler içermektedir. Ancak, özellikle padişahla âyanlar arasındaki kazanımlar açısından padişahın daha kârlı olduğu söylenebilir.

1839 hane Hatt-ı Hümayunu

- Mustafa Reşit Paşa tarafından kaleme alınan Gülhane Hatt-ı Hümayunu, 3 Kasım 1839'da, sarayın bahçesinde, yabancı devlet temsilcileriyle halkın önünde okunarak ilan olunmuştur. Gülhane Hatt-ı Hümayunu aynı zamanda Tanzimat Fermanı olarak da bilinir. Bu ferman, padişahın tek taraflı iradesiyle yapılmış ve onun ağızından kaleme alınmıştır.
  - Tanzimat Fermanı'nın getirdiği en önemli yeniliklerden birisi, Ferman'da yer alan haklardan bütün Osmanlı uyruklarının din ayrımı
- Olmaksızın yararlanmasıdır. Böylece eşitlik ilkesi ilk kez bu Ferman'da benimsenmiştir. Gülhane Hatt-ı Hümayunu'nun açıklanması için çıkarılan ek fermanla da "vezirden çobana kadar herkesin eşit olduğu" belirtilerek bu ilkeye bir kez daha açıklık getirilmiştir. Bu başlangıç, teokratik devletten uzaklaşma ve laikleşme yolundaki evrimin habercisidir.
- Ferman, tanıdığı hak ve özgürlüklerin gerçekleştirilmesi için Meclis-i Ahkâmı Adliye ile askerî konuların düzenlenmesi amacıyla da Babı Seraskeri Darı şûra adlı kurulların kurulmasını ve yasaların hazırlanmasında bu kurullara danışmasını da öngörmüştür.
- 1839 Tanzimat Fermanı, padişahın da yeni çıkarılacak yasalara uyacağını belirtmiştir. Böylece artık yasalar yalnızca yönetilenleri değil, onu yapanları ve uygulayanları da bağlayacaktır. Tanzimat Fermanı'yla padişah, ilk kez kendi iradesiyle kendi iktidarını sınırlamıştır
- Ferman'ın getirdiği bir başka yenilik de eksik olmakla birlikte çok sayıda hak ve özgürlüğü güvence altına alan ilk Osmanlı belgesi olmasıdır. Padişah, Ferman'a ve yeni yapılacak yasalara uyacağına dair yemin etmiştir.
- Osmanlı Devleti'nin gerçek anlamda ilk anayasal nitelikte belgesi olarak nitelendirilir.

1856 Islahat Fermanı

- Islahat Fermanı'nın esasları Hariciye Nazırı Ali Paşa ile İngiltere, Fransa ve Avusturya elçileri arasında kararlaştırılmış; Ferman, Sultan Abdülmecid tarafından ilan edilmiştir. Başka deyişle, Ferman dış baskı ürünüdür. Osmanlı Devleti ile Rusya Arasındaki Kırım Savaşı'nda İngiltere, Fransa ve Avusturya, Osmanlı Devleti'nin tarafında yer almıştır. Bunun karşılığında da Sultan Abdülmecid, Paris'te yapılacak
- Barış görüşmelerinden önce Islahat Fermanı'nı yayımlamıştır. Islahat Fermanı, Tanzimat Fermanı'nda tanınan her din ve mezhepten herkese can, mal, ırz dokunulmazlıkları ile Müslüman olmayan cemaatlerin öteden beri sahip olduğu ruhani ayrıcalıkları ve bağımsızlıkları güvenceye almıştır. İşkence ve eziyet yasaklanmış; vergilendirmede düzeltme gidilmesi öngörülmüştür. Bütün
- Din ve mezheplerin eşit olduğu bu Ferman'da da vurgulanmıştır. İbadet, din ve vicdan özgürlüğü kesin olarak korunmuştur. Müslüman olmayan toplulukların kendilerini yönetmek için cemaat meclisleri oluşturabilmesi, ibadet yeri, hastane ve okul açabilmesi öngörülmektedir. Müslüman olmayanların da eyalet meclislerine, memuriyete, askerî ve mülki bütün okullara girebileceği belirtilmiştir.
- Müslüman olmayanların mahkemelerdeki tanıklıklarının Müslümanlarla eş değerde sayılması bu Ferman'da yer alan diğer Düzenlemelerdir

1876 Kanun-u Esasi

Meşrutiyetçi akım, Tanzimat'ın ekonomik ve sosyal başarısızlıklarına, sonu alınamayan iç karışıklık ve dış müdahalelere ve 1871'den sonra iyice koyulaşan baskıcı rejime karşı yeni bir arayışın ifadesidir.

- Mithat Paşa, Serasker Avni Paşa ve Süleyman Paşa'nın başını çektiği bir grup 1876'da hükümet darbesi yaparak Abdülaziz'i tahttan indirmiştir. Yerine tahta çıkarılan V. Murat ancak birkaç ay padişah kalabilmiş ve kardeşi Abdülhamit, Kanun-u Esasi'yi ilan etme sözü vererek tahta çıkmıştır. II. Abdülhamit tahta çıktıktan sonra anayasayı hazırlaması için Cemiyeti Mahsusa

TÜRK ANAYASA HUKUKU-1.8 ÜNİTE DERS ÖZETLERİ

İsimli bir komisyon kurmuştur. Bu Komisyonun üyelerinin tümü Padişahça atanmış, Komisyon'un hazırladığı metin 23 Aralık 1876'da II. Abdülhamit tarafından kabul ve ilan edilmiştir

- Meşrutiyet dönemi başlamıştır. Osmanlı Devleti'nin ilk anayasası olan Kanun-u Esasi, hukuki açıdan padişahın tek yanlı işleminden doğmuş, kendi isteğiyle kendi iktidarını sınırladığı bir ferman anayasa örneğidir. Kanun-u Esasi 119 maddeden oluşmaktadır. Bu anayasanın getirdiği en önemli yenilik, temsili nitelik taşıyan bir yasama organı, yani parlamento kurmuş olmasıdır. Yasama organının adı Meclis-i umumî'dir. Meclis-i Umumî, Heyet-i Âyan ve Heyet-i Mebusun olmak üzere iki kanattan oluşmaktadır. Heyet-i Âyan üyelerinin tümü padişah tarafından ömür boyu seçilmekte ve atanmaktadır. Heyet-i Mebusun üyeleri ise her 50 bin erkek nüfusa 1 temsilci olmak üzere 4 yıl için halk tarafından seçilmektedir. Heyet-i Mebusun, seçimle işbaşına gelmiş ilk Osmanlı Meclisi'dir. Padişah, yürütme organının başı, hatta kendisidir. Bugünkü Bakanlar Kurulunun karşılığı olarak kullanılacak Meclis-i Vükelayı oluşturan sadrazam, şeyhülislam ve vekiller (bakanlar) padişah tarafından atanır ve görevden alınır.

- Kanun-u Esasi, hukuki açıdan padişahın tek yanlı işleminden doğmuş, kendi isteğiyle kendi iktidarını sınırladığı bir ferman anayasa örneğidir

1909 Kanun-u Esasi Değişiklikleri

- 1908'de Rumeli'de çıkan meşrutiyet yanlısı ayaklanmanın padişah güçleri tarafından bastırılmaması sonucunda, II. Abdülhamit'in 23 Temmuz 1908'de Meclis-i Mebusan'ı toplantıya çağırmasıyla II. Meşrutiyet Dönemi başlamıştır.
- Bu arada, Meşrutiyet rejimine karşı olan II. Abdülhamit yandaşlarının ayaklanması, Mahmut Şevket Paşa komutasındaki Hareket Ordusu'nun Rumeli'den İstanbul'a gelmesiyle bastırılmıştır. Tarihe "31 Mart Olayı" olarak geçen bu Ayaklanmanın bastırılmasının ardından Meclis, bu ayaklanmaya hoşgörülü yaklaşan II. Abdülhamit'i tahttan indirerek yerine Mehmet Reşat'ı getirmiştir
- 17 Aralık 1908'de açılan yeni meclisin yaptığı en önemli işlerden biri, 8 Ağustos 1909 tarihli yasayla Kanun-u Esasi'de köklü değişikliklere gitmek olmuştur. O Nedenle bu Anayasa'dan bugün "1909 Anayasası" olarak da söz edenler vardır. 1909 değişikliği, oluş biçimi açısından "iki yalnızlığın bütün özelliklerini taşır. Yani Padişahın iradesinin yanında ona kendisini kabul ettirebilmiş, temsili bir meclis vardır. Bu dönüşüm misak Anayasa'ya geçişi vurgular
- 1909 Anayasa değişikliklerinde göze çarpan en önemli yönlerden biri, bu değişikliklerin Padişahın yetkilerini klasik parlamenter sistemde devlet başkanlarına tanınan simgesel yetkiler düzeyine indirmesi ve Meclis-i Mebusan'ın yetkilerini artırmasıdır. Klasik parlamenter sistemde yürütme organı devlet başkanı ve bakanlar Kurulundan oluşur.
- 1909 değişiklikleri ile padişah hâlâ devletin başı olmakla birlikte, artık yetkilerini Tek başına kullanamamaktadır. Padişah, Meclis-i Umumî'de Anayasa'ya bağlılık andı içmektedir. Padişahın yürütme organı içindeki konumu klasik parlamenter Sisteme uygun biçimde değiştirilmiştir. Padişah, yalnızca şeyhülislam ile sadrazamı Atamakta; sadrazamın seçtiği vekilleri de usulen atamaktadır.
- Değişiklikler Padişahın Mebusan'ı fesih hakkını da kısıtlamıştır.
- 3 ay içinde seçimlerin yapılması şartıyla Meclis-i Mebusan'ın feshine karar verebilir. Bütün bu değişiklikler çerçevesinde, 1909 değişikliklerinin Osmanlı Devleti'ni gerçek anlamda sınırlı anayasal bir monarşi hâline getirdiği söylenebilir
  - Özetle, 1876 Anayasası'nın 1909 değişikliklerinden sonra temel hak ve özgürlükler açısından doyurucu bir liste ve içerik sunduğu söylenebilir.

1921 Anayasası (Teşkilat-ı Esasiye Kanunu)

- 1921 Anayasası, adi (alelade) kanunlar için öngörülen normal usullerle görüşülmüş ve kabul edilmiş olduğundan, Osmanlı ve Cumhuriyet dönemi içindeki tek yumuşak (esnek) anayasadır ve kendi de değiştirilişine ilişkin bir düzenleme getirmemiştir.
  - 1921 Anayasası, Mustafa Kemal'in yönlendirmesiyle icra vekilleri heyeti tarafından hazırlanmış ve Büyük Millet Meclisi'nin (BMM) özel bir komisyonu tarafından incelenerek Meclis'e sunulmuştur..
- 1921 Anayasası'nın görüşülmesinde ve kabulünde özel yöntemler ve özel kabul yeter sayısı aranmamıştır. Bu Anayasa, adi (alelade) kanunlar için öngörülen normal usullerle görüşülmüş ve kabul edilmiş olduğundan, Osmanlı ve Cumhuriyet dönemi içindeki tek yumuşak (esnek) anayasadır ve kendi değiştirilişine ilişkin bir düzenleme de getirmemiştir. BMM'nin kuruluşundan dokuz ay sonra, 20 Ocak 1921'de kabul ettiği Teşkilat-ı Esasiye Kanunu, 23 madde ve bir de ayrı maddeden oluşan ve Kurtuluş Savaşı döneminin Temel gereksinimlerini karşılamayı amaçlayan kısa ve çerçeve bir anayasadır.

- Konvansiyonel sistem adı da verilen meclis hükümeti sisteminde, yasama ve yürütme, hatta bazen yargı yetkileri parlamentoda toplanır.
- Meclisin 29 Ekim 1923'te kabul ettiği bir yasayla 1921 Anayasası'nın bazı maddeleri değiştirilmiştir. Bu değişikliklerin en önemlisi, Anayasa'nın 1. maddesine eklenen devletin hükümet biçiminin "cumhuriyet" olduğuna ilişkin cümledir.
- 1923 değişiklikleri, hükümet biçiminin yanı sıra devletin dininin İslam ve resmî dilinin Türkçe olduğuna ilişkin düzenlemeyi de Anayasa'yı eklemiştir.

CUMHURİYET DÖNEMİ ANAYASAL GELİŞMELERİ

1924 Anayasası

- 3 Mart 1924'te halifelik kaldırılmıştır. 1924 Anayasası II. TBMM tarafından yapılmıştır. Bu Meclis, yeni bir anayasa yapmak amacıyla seçilmiş ve toplanmış bir kurucu meclis değildir. Anayasa TBMM Anayasa Komisyonu (Kanun-u Esasi Encümeni) tarafından hazırlanmış, 20 Nisan 1924'te kabul edilmiş, 23 Nisan 1924'te yürürlüğe girmiştir.

TÜRK ANAYASA HUKUKU-1.8 ÜNİTE DERS ÖZETLERİ

- 1924 Anayasası 105 maddeden oluşmaktadır. Önceki Anayasa'da yer alan ulusal egemenlik, cumhuriyet ve devletin dininin İslam olduğuna ilişkin düzenlemeler aynen korunmuştur. Yine, 1921 Anayasası'nın benimsediği sistemin devamı olarak yasama yetkisi ve yürütme erki TBMM'de toplanmıştır. Ancak Meclis yasama yetkisini bizzat, yürütme yetkisini ise kendi seçtiği Cumhurbaşkanı ve onun atayacağı Bakanlar Kurulu aracılığıyla kullanacaktır.
- 1924 Anayasası'na göre Cumhurbaşkanı, Meclis tarafından ve kendi üyeleri arasından bir yasama dönemi için seçilir. Cumhurbaşkanı vatana ihanet dışında siyaseten sorumsuzdur. Cumhurbaşkanının bütün işlemleri başbakan ve ilgili bakanın imzasına bağlıdır. Dolayısıyla bu işlemlerden TBMM'ye karşı Cumhurbaşkanı değil, hükümet sorumludur.
- 1924 Anayasası, hükümetin bireysel ve toplu sorumluluğunu kabul etmiştir. Meclis, hükümeti her an denetleyebilir ve düşürebilir. Buna karşılık Anayasa, hükümete Meclisi feshetme yetkisi tanımamıştır.
- 1924 Anayasası'nın getirdiği hükümet sistemi, "güçler birliği ve görevler ayrılığı" olarak da adlandırılan karma bir sistem olarak tanımlanır.
- 1924 Anayasası'nın 1789 Fransız Devrimi dönemindeki klasik özgürlük anlayışından etkilendiği görülmektedir. Anayasa'nın 68. maddesine göre, özgürlük başkasına zarar vermeyecek her şeyi yapabilme hakkıdır. Özgürlüğün herkes için sınırı, başkalarının özgürlüğüdür.
- 1924 Anayasası'nda sağlık, sosyal güvenlik, asgari ücret, dinlenme, sendika, grev ve toplu sözleşme gibi sosyal ve ekonomik haklara ise hiç değinilmemiştir. Sosyal haklara ilişkin tek ayrıksı düzenleme, zorunlu ilköğretimin devlet okullarında parasız olduğunu düzenleyen 87. maddedir.
- 1924 Anayasası toplam beş kez değiştirilmiştir. 1928'de İslam'ın resmî din olduğuna ilişkin düzenleme kaldırılmıştır. 1934'te kadınlara milletvekili seçme ve seçilme hakkı tanınmış; seçmen yaşı on sekizden yirmi ikiye çıkarılmıştır.
- 1937'deki anayasa değişikliklerinden en önemlisi, Cumhuriyet Halk Partisi'nin (CHP) altı okunun (cumhuriyetçilik, halkçılık, milliyetçilik, devletçilik, inkılâpçılık, laiklik) devletin temel nitelikleri olarak Anayasa'ya eklenmesidir. 1945'teki ve 1952'deki Anayasa değişiklikleri ise biçimseldir. 1945'te Anayasa'nın içeriğine dokunulmadan dili Türkçeleştirilmiştir. 1952'de yapılan değişiklikle eski metne geri dönmüştür.

1961 Anayasası

- 1961 Anayasası'na göre "Türkiye Cumhuriyeti insan haklarına ve başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan millî, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devletidir."
- 157'si sürekli 22'si geçici toplam 179 maddeden oluşan 1961 Anayasası kendisinden önceki anayasalardan daha ayrıntılı ve uzundur. Zira 1961 Anayasası, bir yandan yargı bağımsızlığı ve yargıç güvencesine ilişkin ayrıntılı düzenlemelere yer vermekte, Anayasa Mahkemesi ve çift meclis sistemi gibi yeni kurumlar getirmektedir.
- 1961 Anayasası 1924 Anayasası'nın benimsediği bütün gücü yasama organında toplayan mutlak egemenlik anlayışını terk etmiş; yasama, yürütme ve yargı organlarının birbirini denetlemesini, dolayısıyla da dengelemesini sağlayacak düzenlemeler getirilmiştir.
- 1961 Anayasası, devlet biçiminin cumhuriyet olduğuna ilişkin 1923'ten beri var olan düzenlemeyi 1. maddesinde aynen korumuştur. 2. madde ise cumhuriyetin niteliklerini saymıştır. Buna göre, "Türkiye Cumhuriyeti insan haklarına ve başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan millî, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devletidir." Devletin insan haklarına dayanması, demokratik ve sosyal bir devlet olması, önceki anayasalarda bulunmayan bir yeniliktir.
- 1961 Anayasası, egemenliğin kullanılmasına ilişkin anlayışı değiştirmiştir. Anayasa'nın 4/1. maddesine göre, egemenlik anayasanın koyduğu kurallara göre yetkili organlar eliyle kullanılacaktır. Artık egemenliğin kullanılması yalnızca TBMM'ye ait olan bir yetki değildir.
- Örneğin, yerel yönetimlere daha geniş anayasal güvenceler tanınmıştır. Üniversitelere ve TRT'ye özerklik tanınmış, Millî Güvenlik Kurulu (MGK) anayasal bir kurum hâline getirilmiştir. Yargı organı güçlendirilerek yasama ve yürütme organlarının mahkemeler tarafından denetlenmesi sağlanmıştır.
- 1961 Anayasası ile idarenin bütün eylem ve işlemleri de yargı denetimine tabi tutulmuştur. Yargı organının yasama ve yürütme organlarını hakkıyla denetleyebilmesi amacıyla onun bağımsızlığını güvence altına alacak önemli düzenlemeler de getirilmiştir. Bunlar içinde en önemlilerinden birisi, yargıçların atanma, terfi ve disiplin işlerine bakmak üzere Yüksek Hâkimler Kurulu (YHK) oluşturulmasıdır. Bu düzenlemeyle yargıçların, yürütme organının baskısına maruz kalmadan bağımsız ve tarafsız biçimde görevlerini yerine getirmesi amaçlanmıştır.
- Anayasa, yasama organını frenleyici araçlardan biri olarak çift meclis sistemini getirmiştir. Bu değişikliğin amacı, tek meclisli parlamentonun yetkilerini sınırsız ve denetimsiz biçimde kullanmasını engellemektir. Buna göre Anayasa, TBMM'nin Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosu'ndan oluşmasını öngörmüştür.
- Anayasa, hükümet sistemi olarak klasik parlamenter sistemi benimsemiştir. Buna göre yürütme organı Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulundan oluşur. Cumhurbaşkanı, 1924 Anayasası'nda olduğu gibi TBMM tarafından ve kendi üyeleri arasından seçilir. Ancak bu makamı tarafsız hâle getirmek amacıyla Anayasa, cumhurbaşkanı

TÜRK ANAYASA HUKUKU-1.8 ÜNİTE DERS ÖZETLERİ

Seçilen kişinin parti ve TBMM üyeliğinin son bulacağı esasını getirmiştir. Bir başka yenilik de cumhurbaşkanının görev süresini yedi yıla çıkararak TBMM ile cumhurbaşkanı arasındaki bağı zayıflatmak olmuştur. Yeniden seçilme hevesiyle cumhurbaşkanının tarafsızlığını yitirmesini önlemek amacıyla bir kişinin arka arkaya iki defa seçilmesi yasaklanmıştır.

- Anayasa, temel hak ve özgürlükler konusunda yeni bir anlayış getirmiştir. 1961 Anayasası'nda 1924 Anayasası'ndan çok daha geniş hak ve özgürlükler listesi yer almaktadır. Klasik hakların yanı sıra dinlenme hakkı, adil ücret, sendika kurma, toplu sözleşme ve grev, sosyal güvenlik, sağlık gibi sosyal haklar da ilk kez düzenlenmiştir.
- Anayasa, "Siyasal partiler ister iktidarda, ister muhalefette olsunlar, demokratik hayatın vazgeçilmez unsurudurlar" demekte ve bunların kapatılmasını ve mali denetimini Anayasa Mahkemesi'ne vermektedir. Böylece siyasi partiler anayasalgüvenceye kavuşturulmuştur.
- 1961 Anayasası 1971 ve 1973'te köklü değişiklikler geçirmiştir. Bu değişikliklerin genel olarak devlet otoritesini güçlendirmeye yönelik olduğu görülmektedir. Bakanlar Kuruluna kanun hükmünde kararname (KHK) çıkarma yetkisi verilmesi, üniversite özerkliğinin zayıflatılması, TRT'nin özerkliğinin kaldırılması, Devlet Güvenlik Mahkemeleri (DGM) ile Askerî Yüksek idare Mahkemesi'nin (AYİM) kurulması, temel hak ve özgürlükler alanının daraltılması, yapılan çok sayıda değişiklik arasında ilk akla gelenlerdir.

ASLİ KURUCU İKTİDARIN BİÇİMLERİ: ANAYASA YAPIM YÖNTEMLERİ → ÜNİTE (2)

Anayasaların yapılması, *kurma* ya da *kuruculuk* işlevi olarak ifade edilmekte; devleti hukuki ve siyasi bir kurum olarak kuran iktidara da kurucu iktidar denmektedir.

Asli Kurucu İktidar

- Asli kurucu iktidar, devleti kurarak ona hukuki ve siyasi statüsünü veren ve anayasayı ilk kez ya da yeniden yapan iktidar olarak tanımlanabilir.
- Asli kurucu iktidar mutlaka anayasal düzende savaş, devrim ya da darbe gibi olağanüstü bir durumdan kaynaklanan bir kesinti sonucunda ortaya çıkmaktadır. Karşı görüşte olanlar ise bir ülkede gereksinimler doğrultusunda olağan dönemde de yeni bir anayasa yapılabileceğini savunmaktadır
- **Asli kurucu iktidarın yetkisi görünüşte sınırsızdır zira demokratik olmayan yöntemlerle anayasa yapanlar dahi toplumsal dinamiklerden ve uluslararası ortamdan az çok etkilenirler.**

Monokratik Asli Kurucu iktidar

- Ferman anayasalar hükümdarın tek yanlı iradesinin ürünüdür. Misak anayasa ise hükümdarın iradesinin yanına ona kendini kabul ettirebilen, monarkla birlikte onun iradesine eklenmiş temsili bir organ ya da meclisin yaptığı anayasadır
- Kaynağını tek kişinin iradesinden alan iktidara monokratik asli kurucu iktidar denir. Bu iktidar, anayasayı ya ferman ya da misak (pakt) biçiminde yapar. Ferman anayasalar hükümdarın tek yanlı iradesinin ürünüdür. Misak anayasa ise hükümdarın iradesinin yanına ona kendini kabul ettirebilen, monarkla birlikte onun iradesine eklenmiş temsili bir organ ya da meclisin yaptığı anayasadır. Misak anayasa iki taraflı bir sözleşmedir. Sözleşmede tarafların güçleri hemen hemen eşittir. Ancak bazı üstünlükler hâlâ hükümdara aittir. Misak anayasalar, tarihsel olarak monarşilerin zayıfladığı, millî egemenlik ya da halk egemenliği yolundaki görüşlerin gücünü artırdığı dönemlerde görülmüştür.

Plebisit Kurucu iktidar

Plebisit kurucu iktidar, iktidarı belli bir dönemde elinde bulunduranların, hazırladıkları anayasa taslağını özgür bir tartışma ortamı yaratmadan halkoylamasına sunmalarını ifade eder.

Demokratik Asli Kurucu iktidar

Demokratik asli kurucu iktidar kaynağını bir kişinin iradesinden değil, ulusun ya da halkın iradesinden alan kurucu iktidardır. Bu nedenle demokratik asli kurucu iktidar, halkın iradesini yansıtan bir yöntemle anayasa yapar. Demokratik asli kuruculukta Halkın anayasa yapımına katılımı farklı biçimlerde olabilir.

Birinci yol, halkın anayasayı yapması amacıyla seçtiği özel bir meclisin anayasayı hazırlayıp kabul etmesidir. Yalnızca anayasayı hazırlamak ve kabul etmek amacıyla oluşturulan meclislere "kurucu meclis" ya da "**konvansiyon**" denir.

İkinci yol, seçimle oluşturulan kurucu meclisin hazırladığı anayasanın halkoyuna sunulmasıdır. 1793 ve 1946 Fransız Anayasaları örnek olarak verilebilir.

Üçüncü yol, olağan parlamentonun anayasayı yapmasıdır. 2011 Macaristan Anayasası bu yöntemle dayanmaktadır.

Dördüncü yol, olağan parlamentonun anayasayı yapması ve ardından anayasanın halkoylamasına sunulmasıdır. 1978 İspanyol, 1944 İzlanda, 1997 Polonya Anayasaları örnek olarak verilebilir. Bu dört yöntem içinde anayasanın bir kurucu meclis tarafından yapılması ve ardından halkoyuna sunulması en demokratik yoldur. Günümüzde kabul gören demokratik

Anayasa anlayış, yalnızca metnin içeriğinin değil, aynı zamanda yapım yönteminin de demokratik ve katılımcı biçimde yapılmasını gerektirir.

TÜRK ANAYASA HUKUKU-1.8 ÜNİTE DERS ÖZETLERİ

1982 ANAYASASI'NIN YAPILIŞI

- 12 Eylül 1980 günü, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin komuta heyeti, Genelkurmay Başkanı Orgeneral Kenan Evren'in önderliğinde yönetime el koymuştur. Kendisine "Millî Güvenlik Konseyi" adını veren bu heyet, aynı gün yayınladığı 1 sayılı bildiri ile bütün yurtta sıkıyönetim ilan etmiş; TBMM'yi ve hükümeti dağıtarak TBMM

Üyelerinin dokunulmazlığını kaldırmıştır. Genelkurmay başkanı Orgeneral Kenan Evren, aynı gün yaptığı radyo-televizyon konuşmasında yeni hükümet ve yasama organı kuruluncaya kadar, geçici olarak yasama ve yürütme yetkilerinin Millî Güvenlik Konseyi tarafından kullanılacağını duyurmuştur

- Millî Güvenlik Konseyi; Genelkurmay başkanı, kara, hava ve deniz kuvvetleri komutanları ile jandarma genel komutanı olmak üzere toplam beş kişiden oluşmaktadır. 12 Eylül günü yayınlanan 7 sayılı bildiriyle bütün siyasal partilerin, işçi sendikalarının, Türk Hava Kurumu, Çocuk Esirgeme Kurumu ile Kızılay dışındaki bütün derneklerin çalışmaları durdurulmuş; bu karardan yaklaşık on üç ay sonra, 16 Ekim 1981'de ise bütün siyasal partiler kapatılmıştır.
- Millî Güvenlik Konseyi, yeni bir anayasanın hazırlanmasına ilişkin girişimlere hemen başlamamıştır. Yeni anayasayı hazırlayacak Kurucu Meclis'e ilişkin yasa 29 Haziran 1981'de kabul edilmiş; Meclis, 23 Ekim'de çalışmaya başlamıştır. Kurucu Meclis, Millî Güvenlik Konseyi ve Danışma Meclisi olmak üzere iki kanattan oluşmaktaydı.

Yukarıda da belirtildiği gibi, Millî Güvenlik Konseyi beş üyeden oluşuyordu. Danışma Meclisi ise tümü Millî Güvenlik Konseyi tarafından seçilen 160 üyeden kuruluydu. Millî Güvenlik Konseyi'nin, üyelerin 120'sini valilerin belirleyip gönderecekleri üç kat aday arasından; 40'ını ise doğrudan kendisinin seçmesi öngörülmüştür.

- 23 Ekim 1981'de, Danışma Meclisi, ilk toplantısını yaparak kendi üyeleri arasından 15 kişilik bir Anayasa Komisyonu seçmiştir. Prof. Dr. Orhan Aldı kaçı başkanlığında çalışan Anayasa Komisyonu'nun hazırladığı anayasa tasarısı Danışma Meclisi Genel Kurulu'nda görüşülerek 23 Eylül 1982'de kabul edilmiştir. Anayasa tasarısının Genel Kurul'da görüşülmeye başlanmasından bir gün sonra Konsey, kabul ettiği bir kararla eski siyasal partilerin yöneticileri dışında kalan üyelerinin, basın, yargı organı ve üniversiteler gibi kurum ve kuruluşların anayasa üzerinde görüş bildirmesine izin vererek sınırlı da olsa bir tartışma ortamı yaratmıştır. Ancak bu karar, halkoylamasında halkın vereceği oyun nasıl olması gerektiği konusunda etki yapacak herhangi bir telinde bulunulmasını yasaklıyordu
- 2709 sayılı yasa olarak 20 Ekim 1982'de Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.
- 7 Kasım 1982'de yapılan halkoylamasına katılım zorunlu tutulmuş ve seçmenlerin %91'i oylamaya katılmıştır. Geçerli oyların %91,37'sinin olumlu oyuyla da 1982 Anayasası kabul edilmiştir.
- 1982 Anayasası'nın halk tarafından oylanması aşamasında özgür bir tartışma ortamı olmadığı gibi seçmen anayasa metnine ilişkin tek taraflı olarak bilgilendirilmiştir.

1982 ANAYASASI'NIN DEMOKRATİK ANAYASA YAPIMI İLKELERİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

- 1982 Anayasası, halkın katılımı ile yapılmamıştır. Adı Kurucu Meclis olmakla birlikte, anayasayı yapan organ ne serbest seçimler sonucunda oluşmuş ne de farklı toplumsal kesimleri temsil etmiştir
- 1982 Anayasası'nı hazırlayan Kurucu Meclis'in sivil kanadı olan Danışma Meclisi'nin anayasanın kaleme alınmasındaki etkisi de çok sınırlı tutulmuştur. Metne son biçimini Millî Güvenlik Konseyi vermiştir.
- Halkın 1982 Anayasası'nın yapım sürecine, Kurucu Meclis dışında başka yollardan katılması da söz konusu olmamıştır. Demokratik toplumun en önemli katılım araçlarından olan siyasal partiler, anayasa yapım sürecinin bütünüyle dışında tutulmuştur.
- **** 1982 ana yasası demokratik değildir..
- **1982 Anayasası demokratik olmayan bir yöntemle hazırlanmıştır ve bu yönüyle plebisitçi kurucu iktidarın bütün özelliklerini göstermektedir**

1982 ANAYASASI'NIN TEMEL ÖZELLİKLERİ

- 1982 Anayasası'nın en önemli özelliklerinden birisi, parlamentoya karşı yürütme organını güçlendirmesidir. Anayasa'da yürütmenin yalnızca "görev" olarak değil, aynı zamanda bir "yetki" olarak da düzenlenmesi bunun göstergelerinden biri olarak değerlendirilebilir
- 1982 Anayasası, genel olarak yürütme organıyla birlikte özel olarak yürütme organı içinde cumhurbaşkanının konumunu da güçlendirmiştir. Cumhurbaşkanının konumu, ona, seçme ve atama, bazı kurullara başkanlık etme gibi yeni yetkiler verme yoluyla güçlendirilmiştir. Cumhurbaşkanı üniversite rektörleri ile YÖK, Devlet Denetleme Kurulu, Anayasa Mahkemesi, Askerî Yargıtay, Askerî Yüksek İdare Mahkemesi, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu ve Danıştay gibi çok sayıda kurum ve kuruluşa üye seçmektedir. Cumhurbaşkanı ayrıca, Millî Güvenlik Kuruluna başkanlık etmektedir.
- Cumhurbaşkanı ayıca, sıkıyönetim ve olağanüstü hâl ilanı ile bunların kararnamelerinin kabul edilmesinde bakanlar kuruluyla birlikte asli bileşen hâline getirilmiştir.
- Yürütme organının güçlendirilmesi, bu organ üzerindeki yargı denetiminin anayasa eliyle zayıflatılması biçiminde de kendini göstermiştir. Geniş yetkilerle donatılmış olan cumhurbaşkanının tek başına yaptığı işlemlerin, Yüksek Askerî Şura kararlarının, sıkıyönetim ve olağanüstü hâl kanun hükmünde kararnameleri ile

Millî Güvenlik Konseyi döneminde çıkarılan yasa ve kanun hükmünde kararnamelerin yargı denetimi dışında tutulması bunun en tipik göstergesidir.

TÜRK ANAYASA HUKUKU-1.8 ÜNİTE DERS ÖZETLERİ

- 1982 Anayasası'nda göze çarpan bir başka özellik, 1961 Anayasası ile başlayan askerî iktidarın güçlendirilmesi yönündeki eğilimin artarak devam ettirilmesidir.
- Sıkıyönetime geçiş kolaylaştırılarak sıkıyönetim komutanlarının başbakan yerine Genel Kurmay Başkanı'na bağlı olması esas benimsenmiştir. Ayrıca, sıkıyönetim ve olağanüstü hâl dönemlerinde çıkarılacak kanun hükmünde kararnameler yargı denetimi dışında tutulmuştur.
- 1982 Anayasası'nda göze çarpan başka bir özellik de, temel hak ve özgürlüklerin aşırı biçimde sınırlandırılması ve devlet otoritesi ile birey özgürlükleri arasında devlet otoritesini yeğleyen bir anlayışın benimsenmesidir. Bu doğrultuda, temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılması rejimi tümüyle değiştirmiştir. Böylece hem hak ve özgürlüklerin tümü için geçerli olan genel sınırlama nedenleri öngörülmuş (devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü, millî egemenlik, millî güvenlik, cumhuriyet vb.);
- **1982 Anayasası'nın dikkati çeken bir diğer özelliği de siyasete ve siyasal faaliyete duyduğu güvensizliktir**

ANAYASALARIN DEĞİŞTİRİLMESİ VE 1982 ANAYASASI → ÜNİTE (3)

TÜREV KURUCU İKTİDAR

- Türev kurucu iktidara yönelik sınırlamalar; içeriğe ilişkin yani maddi, süreye ilişkin ya da yönetime ilişkin yani biçimsel nitelikte olabilir.
- Bir anayasayı, o anayasada öngörülen yöntemlere bağlı kalarak değiştiren iktidara tali kurucu iktidar denmektedir

Türev kurucu iktidar anayasayı değiştirirken anayasanın öngördüğü bu sınırlamalara uymak zorundadır.

- **Türev kurucu iktidar hukuki ve sınırlı bir iktidardır.**

TÜREV KURUCU İKTİDARA YÖNELİK SINIRLAMALAR

Maddi Sınır

- Değiştirilmesi anayasa tarafından yasaklanan anayasa hükümleri, türev kurucu iktidarın maddi sınırını oluşturmaktadır. Buna anayasanın maddi katılığı da denmektedir. Anayasaya maddi sınır koymanın amacı, anayasa koyucunun önem verdiği ve değişmesini istemediği bazı ilkelerin devamlılığını güvence altına almak, anayasaya özel bir koruma sağlamaktır.
- Çağdaş anayasalarda görülen en yaygın değiştirme yasakları devlet biçimine ilişkin olan hükümlerdir.
- **Türev kurucu iktidarın anayasanın koyduğu maddi sınırlara uyması gerekmektedir.**

Süre Sınırı

Anayasada anayasanın tümünün ya da bazı maddelerinin belli süreliğine ya da bazı ortam ve koşulların oluşması durumunda değiştirilmesinin yasaklanması, türev kurucu iktidarın süreye ilişkin sınırlarını oluşturmaktadır. Anayasanın öngördüğü süre sınırları geçici niteliktedir. Burada amaç, yeni anayasal düzenin yerleşmesine zaman tanımak ya da anayasa değişikliğinden kaynaklanabilecek siyasal istikrarsızlıkları önlemektir.

Biçimsel Sınır

Anayasanın hangi yöntemlere bağlı olarak değiştirileceğinin bizzat anayasada belirtilmesi, türev kurucu iktidara yönelik biçimsel sınırları ya da anayasanın biçimsel katılığını oluşturmaktadır. Türev kurucu iktidar, anayasayı değiştirirken bu kurallara uymak zorundadır. Biçimsel sınırlar, değiştirilmesi olağan yasalardan genellikle daha zor ve farklı yöntemlere bağlanan katı (sert) anayasalarda görülür.

1982 ANAYASASI'NA GÖRE ANAYASANIN DEĞİŞTİRİLMESİ

- 1982 Anayasası, türev kurucu iktidara yönelik olarak hem maddi hem de biçimsel sınırlar getirmiştir
- Anayasanın nasıl değiştirileceği, 1982 Anayasası'nın 175. maddesinde düzenlenmiştir. Aşağıda 1982 Anayasası'nın 175. maddesi çerçevesinde anayasa değişikliğine ilişkin teklif, görüşme, kabul ve onay aşamaları ele alınacaktır.

Teklif

Anayasa değişikliği, TBMM üye tamsayısının en az 1/3'ü tarafından önerilebilir. Söz konusu teklif yeter sayısı 1924 ve 1961 Anayasalarında da 1/3 olarak öngörülmüştü. Değişiklik önerileri yazılı ve gerekçeli olmalıdır. Teklifte imzaları bulunan

Bütün milletvekillerinin gerekçede uzlaşması gerekli değildir. Milletvekilleri aynı teklif metnini farklı gerekçelerle imzalayabilir. Tekliflin konusu Anayasa'nın ilk üç maddesinde bir değişiklik içeremez (md.4). 1924 ve 1961 Anayasaları ise "Devlet şeklinin Cumhuriyet olduğuna ilişkin madde"nin değiştirilmesini yasaklamıştır. Dolayısıyla 1982 Anayasası, değiştirilmesi yasaklanan maddelerin sayısını artırmış ve kapsamını genişletmiştir. Buna göre Devletin Cumhuriyet olması (md. 1); insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, laik, sosyal ve hukuk devleti nitelikleri (md.2); devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü, resmî dili, bayrağı, ulusal marşı ve başkenti (md. 3) değiştirilemez ve bu yönde değişiklik teklifleri verilemez. 2. maddede, "başlangıçta belirtilen temel ilkelere söz ettiğinden, güçler ayrılığı, ulusal egemenlik gibi Anayasa'nın Başlangıç Kısmı'ndan çıkarılabilecek ilkeleri değiştirecek anayasa değişikliği tekliflerinin de verilememesi gerekmektedir. Anayasa'nın 4. maddesinde yer alan, ilk üç maddenin "değiştirilemeyeceği ve değiştirilmesinin teklif Edilemeyeceği"ne ilişkin ifadeden dolayı,

Görüşme

TÜRK ANAYASA HUKUKU-1.8 ÜNİTE DERS ÖZETLERİ

Anayasa değişiklik teklifleri, Anayasa'nın 175. maddesinde öngörülen sınırlamalar dışında, yasaların görüşülmesi ve kabulüne ilişkin hükümlere bağlıdır. 175. Maddenin öngördüğü teklif çoğunluğu, iki kez görüşülme koşulu ve kabul çoğunluğu Anayasa değişikliklerini diğer kanunlardan ayıran biçimsel unsurlar arasında yer almaktadır.

TBMM Başkanlığı, en az 184 milletvekilinin imzaladığı anayasa değişiklik teklifini Anayasa Komisyonu'na havale eder. Anayasa Komisyonu teklifli görüşür. Teklifle ilişkin kararını bir rapora bağlar ve kabul ettiği metinle birlikte TBMM Başkanlığı'na gönderir. Raporda, Komisyonun konu hakkındaki görüşleri ve yaptığı değişikliklerin gerekçeleri yer alır. TBMM iç Tüzüğü'nün 52. maddesine göre, tekliflin TBMM Genel Kurulunun gündemine girebilmesi için Komisyon raporunun

Dağıtımından itibaren 48 saat geçmesi gerekmektedir. Ancak Anayasa değişiklik tekliflerinin Genel Kurul'da, bu süre dolmadan gündeme alınması ve diğer işlerden önce görüşülmesi mümkündür. Anayasa değişiklikleri için öngörülen "iki kere

Görüşme" koşulunun amacı, anayasa değişikliklerini aceleye getirmemek, hem milletvekillerine hem de kamuoyuna konu hakkındaki görüşlerini olgunlaştırma olanağı tanımaktır.

Kabul

Değişiklik tekliflerine ilişkin oylama gizli yapılır. Gizli oylamanın amacı, milletvekillerinin Her türlü baskıdan arınmış olarak vicdani kanaatleri doğrultusunda oy Vermelerini sağlamaktır. Anayasa'nın 175. maddesine göre, "değiştirme teklifinin Kabulü Meclisin üye tam sayısının 3/5 çoğunluğunun gizli oyuyla" mümkündür. 1924 ve 1961 Anayasaları ile 1982 Anayasası'nın ilk biçiminde bu oran, üye tam sayısının 2/3'ü idi.

Onay

Anayasa, onay yetkisini halkla cumhurbaşkanı arasında paylaşmıştır. Anayasa değişikliğinin bazı durumlarda halkoyuna sunulabilmesi 1924 ve 1961 Anayasaları'nda öngörülmemen bir olanaktır. Yasanın kabul edildiği oy oranı (3/5 ya da 2/3) halkoylamasının zorunlu mu, yoksa cumhurbaşkanının takdirine mi bağlı olduğunu belirler. Yasa 3/5 ile 2/3 arasında bir çoğunlukla kabul edilirse cumhurbaşkanının önünde iki seçenek vardır: Yasayı TBMM'ye geri göndermek ya da halkoylamasına sunmak. Yasa 2/3 ya da daha büyük bir çoğunlukla kabul edilmişse cumhurbaşkanının önünde üç seçenek bulunur: Yasayı TBMM'ye geri göndermek, Resmi Gazete'de yayımlayarak yürürlüğe sokmak ya da halkoylamasına sunmaktır. Cumhurbaşkanı, Anayasa değişikliği yasanın bazı maddelerini onaylayıp bazı maddelerini halkoyuna sunabilir

- **Uygulamada, TBMM'nin, halkoylamasına sunulan anayasa değişikliği yasanın tümüyle oylanmasını yeğlediği görülmektedir**

Halkoylaması

Cumhurbaşkanı, TBMM'de en az üçte iki çoğunlukla kabul edilmiş bir anayasa değişikliği yasanın uygun bulduğu maddelerini onaylayıp uygun bulmadıklarını halkoyuna sunabilir. 3/5 ile 2/3 arasında bir çoğunlukla kabul edilmiş anayasa değişikliğini ise halkoylamasına sunmak zorundadır. Cumhurbaşkanının yasayı halkoylamasına sunma yetkisi, tıpkı geri gönderme yetkisi gibi yürütme organının başı olarak değil, devlet başkanı sıfatıyla başbakan ve ilgili bakanların imzasına gerek olmadan tek başına kullandığı bir yetkidir. Anayasa'nın 175/4. maddesine göre, halkoylamasına sunulacak yasa ya da yasa maddeleri cumhurbaşkanınca Resmî Gazete'de yayımlanır.

Cumhurbaşkanının yasayı halkoylamasına sunma Yetkisi, tıpkı geri gönderme yetkisi gibi yürütme organının başı olarak değil, devlet başkanı sıfatıyla başbakan ve ilgili Bakanların imzasına gerek olmadan tek başına kullandığı bir yetkidir.

- **Anayasa değişikliğinin halkoylamasına sunulması, yasanın yürürlüğe girip girmeyeceğine ilişkin bir oylamadır.**

ANAYASA DEĞİŞİKLİKLERİNİN DENETİMİ

Anayasa Mahkemesi, yasaların anayasaya uygunluğu denetimini biçim ve esas açısından yapabilir. Biçim açısından denetim, yasaların anayasada gösterilen yönleme ve biçim kurallarına uygun olarak yapıp yapılmadığını; esas açısından denetim ise yasaların anayasanın içeriğine uygun olup olmadığının denetlenmesidir.

1982 ANAYASASINA GÖRE DEVLETİN TEMEL NİTELİKLERİ → ÜNİTE (4)

BAŞLANGIÇ İLKELERİ İLE TOPLUMUN HUZURU, MİLLÎ DAYANIŞMA VE ADALET ANLAYIŞI

Başlangıçtan "kuvvetler ayrılığının kuvvetler hiyerarşisi anlamına gelmediği", "ulusal egemenlik", "anayasanın üstünlüğü ve bağlayıcılığı", "devletin ve ülkenin bölünmez bütünlüğü", "laikliğin dini duyguların devlet işlerine ve siyasete karıştırılmayacağı anlamına geldiği" gibi ilkeler çıkarmak mümkündür. Cumhuriyetin "toplumun huzuru, millî dayanışma ve adalet anlayışı içinde" bir devlet olduğunu belirtmektedir. Bu ilkelerin bir bölümü Anayasa'nın çeşitli maddelerinde somutlaştırılmıştır. Dolayısıyla Anayasa Mahkemesi, Başlangıç'ta yer alan ilkeleri anayasanın yorumlanmasında göz önünde bulundurmalıdır.

- **Anayasa Mahkemesi, Başlangıç'ta yer alan ilkeleri anayasanın yorumlanmasında göz önünde bulundururken, bu ilkelerden destek ölçü norm olarak yararlanmalıdır.**

ATATÜRK MİLLİYETÇİLİĞİNE BAĞLILIK

- Objektif millet anlayışı, ulusu oluşturan insanlar arasındaki bağların ırk, din, dil gibi nesnel olarak görülebilen nitelikte olmasına dayanır. Sübjektif millet anlayışı ise ulusu oluşturan insanların arasındaki bağın ortak geçmiş, amaç ve ülkü birliği, bir arada yaşama isteği gibi manevi nitelik taşımasıdır. Millet, birbirlerine bazı unsurlarla bağlı insanlardan oluşmuş topluluğa verilen addır. Bu bağların niteliğine göre, objektif (nesnel) ve sübjektif (öznel) olmak üzere iki farklı millet anlayışı vardır. Objektif millet

TÜRK ANAYASA HUKUKU-1.8 ÜNİTE DERS ÖZETLERİ

anlayışı, ulusu oluşturan insanlar arasındaki bağların ırk, din, dil gibi nesnel olarak görülebilen nitelikte olmasına dayanır. Sübjektif millet anlayışı ise ulusu oluşturan insanların arasındaki bağın ortak geçmiş, amaç ve ülkü birliği, bir arada yaşama isteği gibi manevi nitelik taşımasıdır

- Atatürk, ulusun tanımını “Bir harstan (kültürden) olan insanlardan mürekkep cemiyet” biçiminde yaparak sübjektif millet anlayışını benimsemiştir. Atatürk milliyetçiliği, milliyetçiliği reddeden akımlara, ırkçılığa, şovenizme ve saldırganlığa karşıdır

İNSAN HAKLARINA SAYGILI DEVLET

- insan hakları, insanın sadece insan olmasından dolayı sahip olduğu hak ve özgürlüklere; temel hak ve özgürlükler ise anayasa tarafından tanınan ve güvenceye alınan haklara verilen addır.
- 1982 Anayasası'nın 12/1. maddesine göre; “Herkes kişiliğine bağlı dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez hak ve hürriyetlere sahiptir.” Söz konusu düzenleme, anayasa koyucunun doğal hukuk anlayışından etkilendiğini göstermektedir
- **insan hakları, insanın sadece insan olduğu için sahip olduğu hak ve özgürlüklerdir.**

Temel Hakların Sınırlanması

Hiçbir hak ve özgürlük sınırsız değildir ve her hak ve özgürlük belli sınırlar içinde kullanılabilir. Her hak ve özgürlüğün, kendi niteliğinden kaynaklanan doğal sınırı vardır. Örneğin, düşünceyi ifade özgürlüğü şiddet içeremez ya da şiddeti teşvik edemez. Aynı biçimde, toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı silahsız ve saldırsız kullanılmalıdır. Bu doğal sınırların anayasada ve yasada düzenlenmemiş olsa bile var olduğunu kabul etmek gerekir Bu sınırlamalar, Anayasa'nın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve laik Cumhuriyet'in gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamaz.”

Yasayla Sınırlama: Temel hak ve özgürlüklere ilişkin sınırlamalar, yasama organı tarafından yasa yoluyla yapılmalıdır. Tüzük, yönetmelik gibi düzenleyici işlemlerle temel hak ve özgürlüklere sınırlama getirilemez.

Nedene Bağlı Sınırlama: Temel hak ve özgürlükler, her hak ve özgürlük için ancak Anayasa'nın ilgili maddesinde sayılan nedenlerden birine dayanılarak sınırlanabilir. Örneğin, dernek kurma özgürlüğü ancak, millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlak ile başkalarının hürriyetlerinin korunması sebepleriyle (md.33/3); mülkiyet ve miras hakkı kamu yararı amacıyla (md. 35/2) sınırlanabilir

Anayasanın Sözüne ve Ruhuna Uygun Sınırlama: Sınırlamanın anayasanın sözüne uygun olması, Anayasa'da öngörülmüş emir ve yasaklara uygun sınırlama yapılması anlamına gelir.

Sınırlamanın Sınırı

Anayasanın 13. maddesi, temel hak ve özgürlükleri sınırlanırken yasama organına uyması gereken ve aşağıda sıralanan bazı ölçütler de getirmiştir.

Demokratik Toplum Düzeninin ve Laik Cumhuriyetin Gerekleri: Yasa koyucunun temel hak ve özgürlüklere ilişkin yapacağı sınırlama demokratik toplum düzeninin gereklerine uygun olmalıdır. Bu ilke, 1982 Anayasası'na Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nden (AİHS) aktarılmıştır. Dünyadaki farklı demokrasi anlayışları içinde yasa koyucunun göz önünde bulundurması gereken, batılı ülkelerdeki çağdaş demokrasi; ülkemizin de taraf olduğu AİHS ve bu Sözleşme'yi somutlaştıran Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) kararlarının ortaya koyduğu demokratik toplum düzenidir.

Öze Dokunma Yasağı: Temel hak ve özgürlüklerin özüne dokunulamayacağına ilişkin bu yasa, 1961 Anayasası'nda da yer almaktadır. Ancak 1982 Anayasası, ilk biçiminde bu ölçüte yer vermemiş; öze dokunma yasağı, 2001'de yapılan anayasa değişikliğiyle 13. maddeye eklenmiştir. Anayasa Mahkemesi hem 1961 Anayasası hem de 1982 Anayasası dönemlerinde öze dokunma yasağını kararlarında kullanmıştır. Mahkeme'nin kararlarında yaptığı tanıma göre bir temel hak ve özgürlüğü büyük ölçüde kısıtlayan veya özgürlüğün kullanılmasını ortadan kaldıran ya da onu kullanılamaz duruma getiren sınırlamalar

Ölçülülük ilkesi: Bir temel hakkı sınırlama amacına hiçbir katkısı olmadığı hâlde temel hak ve özgürlüğü sınırlayan, daha yumuşak yöntemlerle sınırlama amacına ulaşmak mümkün olduğu hâlde hak ve özgürlüğü daha çok sınırlayan düzenlemelerin önlenmesini amaçlayan ilkeye ölçülülük ilkesi denir

Temel Hakların Kullanımının Durdurulması

Bir temel hak ya da özgürlüğün durdurulması, onun kullanımının geçici bir süre için askıya alınmasıdır. Anayasa'nın 15. maddesi, hangi durumlarda temel hak ve özgürlüklerin durdurulabileceğini düzenlemiştir. Buna göre, usulüne göre ilan edilmiş savaş, seferberlik, sıkıyönetim ya da olağanüstü hâlin bulunması durumunda temel hak ve özgürlüklerin kullanımı kısmen ya da tamamen durdurulabilir ya da bunlar için Anayasa'da öngörülen güvencelere aykırı önlemler alınabilir

Temel Hakların Kötüye Kullanılması

Hiçbir demokratik rejim hak ve özgürlüklerin kötüye kullanılmasına olanak tanımaz. 1982 Anayasası da 14. maddesinde bunu yasaklamaktadır.

Temel Haklara Yönelik Güvenceler

Hem ulusal, hem de uluslararası düzeyde temel hak ve özgürlüklerin özellikle devlet organları tarafından ihlal edilmesini önlemeye yönelik güvenceler bulunmaktadır.

TÜRK ANAYASA HUKUKU-1.8 ÜNİTE DERS ÖZETLERİ

Ulusal Düzey

Temel hak ve özgürlüklere yönelik, özellikle devletten kaynaklanan ihlallerin önlenemesinin en önemli aracı hukuk devleti ilkesidir. Hukuk devletinde, yasama ve yürütme organlarının işlemlerini bağımsız yargı denetimine bağlı tutmak ve vatandaşlara hak arama özgürlüğünü sağlamak yoluyla temel hak ve özgürlükler güvence altına alınır. 1982 Anayasası hak arama özgürlüğünü tanımıştır.

Uluslararası Düzey

AİHM 'ye başvurabilmek için kural olarak iç hukuk yollarının tüketilmesi ve bu yolların tüketilmesinden itibaren altı aylık sürenin geçmemiş olması gerekir

HUKUK DEVLETİ

Hukuk devleti, vatandaşların hukuki güvenliğe sahip olduğu ve devlet organlarının eylem ve işlemlerinin anayasa ve hukuka uygunluğunun yargı denetimine bağlandığı devlet anlamına gelir. Hukuk devleti kanun devleti demek değildir.

Temel Hak ve Özgürlüklerin Korunması

Temel hak ve özgürlüklerin tanınması ve bunların özellikle devlet organlarına karşı güvenceye alınması hukuk devletinde bulunması gereken özelliklerden biridir. Hak ve özgürlüklerin güvenceye alınmasında kullanılan en önemli araçlardan biri, iktidarın tek bir kişinin ya da organın elinde birleşmesini önleyecek önlemlerdir. Güçler ayrılığı ilkesi bu amaca hizmet eder. 1982 Anayasası'nın Başlangıç Kısmı, güçler ayrılığının devlet organları arasında üstünlük sıralaması anlamına gelmediğini, belli devlet yetkilerinin kullanılmasına ilişkin medeni bir iş bölümü ve iş birliği olduğunu ifade eder.

Devlet Organlarının İşlemlerine Karşı Yargı Denetimi

Hukuk devletinde, yürütme ve yasama organlarının işlemlerinin yargı organının denetiminde olması gerekir. Yürütme organının işlemleri iki farklı yolla yargı denetimine sokulabilir. Bunlardan birincisi, bu nitelikteki davalara genel mahkemelerin baktığı sistemdir. Anglo- Sakson modeli de denen bu yöntemi Birleşik Krallık ABD, Arjantin gibi ülkeler benimsemiştir. ikincisi, idari davaların yalnızca bu işe özgülenmiş mahkemelerde görülmesidir. Kıta Avrupası modeli olarak adlandırılan bu sistem, Türkiye'nin yanı sıra Fransa, İtalya, İspanya gibi çok sayıda ülkede uygulanmaktadır. Türkiye'de idarenin işlemlerinden kaynaklanan uyuşmazlıklara idare mahkemeleri bakar. idari yargının en üstünde Danıştay yer alır. 1982 Anayasası, idarenin hukuka bağlılığını sağlamak için çeşitli düzenlemeler

Yargı Kuruluşlarının Güvenilirliğinin Sağlanması

Hukuk devleti ilkesinin yaşama geçirilmesi, aynı zamanda yargı organının bağımsızlığının ve tarafsızlığının sağlanmasına bağlıdır. Liberal demokratik rejimlerde bağımsız ve tarafsız mahkemeler temel hak ve özgürlüklerin en önemli güvencesidir.

Doğal Yargıç İlkesi

Doğal yargıç ilkesi, bir davaya bakacak olan mahkemenin uyuşmazlığın doğmasından önce yasayla belirlenmiş olmasıdır. Buna göre, "Hiç kimse kanunen tabi olduğu mahkemeden başka bir merci önüne çıkarılamaz. Bir kimseyi kanunen tabi olduğu mahkemeden başka bir merci önüne çıkarma sonucunu doğuran yargı yetkisine sahip olağanüstü merciler kurulamaz."

Mahkemelerin Bağımsızlığı

Mahkemelerin bağımsızlığı, yargıcın çevresel etkilere karşı korunması anlamına gelir. Yargıcın hukuka ve vicdanına uygun karar verebilmesi için bütün dış etkilerden soyutlanması gerekir. Mahkemelerin tarafsızlığı ise yargıcın her türlü önyargıdan kurtulup kararını yasalara, anayasaya ve hukuka dayanarak oluşturmasıdır. 1982 Anayasası, mahkemelerin bağımsızlığı ilkesini benimsemiştir. Anayasa'nın 9.

maddesine göre; "Yargı yetkisi Türk Milleti adına bağımsız mahkemelerce kullanılır". Anayasa'nın 138. maddesi de yargıcın görevinde bağımsız olduğunu belirttiikten sonra yargıcın kararını verirken dış etkilere maruz kalmamasını sağlayacak düzenlemeler getirmiştir.

Yargıçlık ve Savcılık Güvencesi

Yargıç bağımsızlığını, yani yargıcın her türlü etki ve baskıdan arınarak Anayasa'ya, kanuna ve hukuka uygun olarak vicdanî kanaatine göre hüküm vermesini sağlamak için ona birtakım bireysel güvenceler de vermek gerekir. 1982 Anayasası buna ilişkin bazı düzenlemeler getirmiştir. Buna göre, hâkimler ve savcılar azlolunamaz. Kendileri istemedikçe 65 yaşından önce emekliye ayrılamaz. Bir mahkemenin veya kadronun kaldırılması sebebiyle de olsa aylık, ödenek ve diğer özlük haklarından yoksun kılınamaz 1982 Anayasası'na göre yargıç ve savcıların göreve atanma, ilerleme, görev yerlerinin değiştirilmesi, disiplin cezası verilmesi gibi tüm özlük işlerine Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu (HSYK) bakar. HSYK'nın kuruluşu, işleyişi, görev ve yetkileri ayrıntılı biçimde Yargı bölümünde ele alınacaktır.

Yasa Önünde Eşitlik

1982 Anayasası'nın "Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir." diyen 10/1. maddesi bunu ifade etmektedir. Anayasa, "ve benzeri sebeplerle" diyerek ayrımcılık yasağını tüketici biçimde saymamıştır.

Farklı konumda bulunan kişilere farklılıkları ölçüsünde farklı kuralların uygulanması, bu uygulamanın haklı bir nedene dayanması ve ayrıcalık oluşturulmaması koşuluyla eşitlik ilkesine aykırılık oluşturmaz.

Ceza Hukuku Güvenceleri

Suç ve cezalara ilişkin esaslar Anayasanın 38. maddesinde düzenlenmiştir. Söz konusu maddenin tanıdığı güvenceler aşağıda sıralanmıştır:

- Kimse, işlendiği zaman yürürlükte bulunan kanunun suç saymadığı bir fiilden dolayı cezalandırılmaz ve kimseye suç işlediği zaman kanunda o suç için konulmuş olan cezadan daha ağır bir ceza verilemez.

TÜRK ANAYASA HUKUKU-1.8 ÜNİTE DERS ÖZETLERİ

- Suç ve ceza zamanaşımı ile ceza mahkûmiyetinin sonuçları konusunda da yukarıdaki fıkra uygulanır.
- Ceza ve ceza yerine geçen güvenlik tedbirleri ancak kanunla konulur.
- Suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar kimse suçlu sayılamaz.
- Hiç kimse kendisini ve kanunda gösterilen yakınlarını suçlayan bir beyanda bulunmaya veya bu yolda delil göstermeye zorlanamaz.
- Kanuna aykırı olarak elde edilmiş bulgular, delil olarak kabul edilemez.
- Ceza sorumluluğu şahsidir.
- Hiç kimse, yalnızca sözleşmeden doğan bir yükümlülüğü yerine getirememesinden dolayı özgürlüğünden alıkonulamaz.
- Ölüm cezası ve genel müsadere cezası verilemez.

DEMOKRATİK DEVLET

Demokrasi, ABD devlet başkanı Abraham Lincoln'ün 1863'te yaptığı tanımla "Halkın halk için halk tarafından yönetimi" dir.

Cumhuriyet ilkesi

Cumhuriyet ilkesi, dar anlamıyla devlet başkanının ve devletin diğer organlarının doğrudan ya da dolaylı olarak halk tarafından seçildiği yönetim biçimine verilen addır. Bu anlamıyla cumhuriyet monarşinin karşıtı olarak kullanılır.

Cumhuriyet kavramı, egemenliğin tüm topluma ait olması açısından demokrasiyle ve ulusal egemenlik ilkesiyle de ilişkilidir. Bir devlette en üstün buyurma gücü olarak tanımlanabilecek egemenlik, demokratik bir devlette belli bir kişiye ya da zümreye değil ulusa aittir. Türk anayasa hukuku, cumhuriyetin hem dar hem de geniş anlamını benimsemiştir. 1982 Anayasası'nın 1. maddesindeki "Türkiye Devleti bir Cumhuriyettir." hükmü 1923 yılından beri bütün anayasalarımızda yer almaktadır.

1924, 1961 ve 1982 Anayasaları bu maddenin değiştirilmesini yasaklamıştır. 1982 Anayasası'nın 6. maddesine göre "egemenlik kayıtsız şartsız milletindir." Hükmü de 1921 Anayasası'ndan beri bütün anayasalarımızda bulunmaktadır.

Temsil ilkesi

- Halkın ülkeyi ilgilendiren kararları doğrudan aldığı ve uyguladığı demokrasiye doğrudan demokrasi denir Halk girişimi, yürürlükteki bir yasayı değiştiren ya da tümüyle yeni bir düzenleme getiren yasa metninin yurttaşlar tarafından hazırlanarak halkoyuna sunulmasıdır.
- Halk vetosu, parlamentoda kabul edilmiş ancak henüz yürürlüğe girmemiş bir yasayı yurttaşların belirli bir süre içinde halkın onayına sunmasıdır.
- Geri çağırma, seçimle iş başına gelmiş bir kamu görevlisinin görev süresi dolmadan belli sayıda yurttaşın talebi üzerine yapılacak halkoylamasıyla görevden alınmasıdır.
- **Halkoylamasını plebisitle karıştırmamak gerekir. Plebisit, gerçek bir tartışma ortamı yaratmadan yapılan otoriter yönetimlere özgü güdümlü oylamalara verilen addır.**

Serbest Seçimler

Seçimlerin serbest olarak nitelenebilmesi için seçme hakkının çağdaş demokratik ölçütler içinde tanınmış olması seçimle iş başına gelinecek makamlara herkesin aday olabilmemesi, seçmenin birden fazla tercih arasından seçim yapabilmesi, seçmene sunulan tercihlerin farklı siyasal görüş ve düşünceleri savunan adaylar arasından olabilmesi ve adayların hukuken eşit koşullarda yarışabilmesi gerekir. 1982 Anayasası'nın 67. maddesine göre vatandaşlar, kanunda gösterilen şartlara uygun olarak seçme, seçilme ve bağımsız olarak veya bir siyasi parti içinde siyasi faaliyette bulunma ve halkoylamasına katılma hakkına sahiptir. Seçimler ve halkoylaması serbest, eşit, gizli, tek dereceli, genel oy, açık sayım ve döküm esaslarına göre, yargı yönetim ve denetimi altında yapılır.

Serbest Oy

Seçmenin sandık başında oyunu herhangi bir baskı ya da etki altında kalmadan tamamen özgür iradesine göre verebilmesidir. 1982 Anayasası'nın 114. Maddesine göre genel seçimlerden önce adalet, iç işleri ve ulaştırma bakanları çekilir. Bunların yerine parlamento içinden ve dışından bağımsızların atanmasıyla geçici bakanlar kurulu oluşturulur. 1961 Anayasası'nda da yer alan bu düzenleme, iktidarın seçmenlere baskı yapmasını önlemeyi amaçlamaktadır.

Tek Dereceli Seçim

- Tek dereceli seçim, seçmenlerin temsilcilerini doğrudan seçmesidir. iki dereceli seçim ise seçmenlerin temsilcileri seçecek olan ve "ikinci seçmen" adı verilen delege grubunu; ikinci seçmenlerin de temsilcileri seçmesi yöntemine verilen addır.
- **iki dereceli seçim yönteminin uygulandığı en bilinen örneklerden biri ABD'de başkanlık seçimleridir.**

Genel Oy

Servet, cinsiyet, eğitim, vergi, ırk gibi farklar göz önünde bulundurulmadan bütün vatandaşların oy hakkına sahip olmasıdır. Ancak çağdaş demokrasilerde seçme hakkına vatandaşlık, yaş, seçmen kütüğüne kayıtlı olma, kısıtlı olmama gibi bazı makul sınırlamalar getirilmektedir. Seçmen olabilmek için öngörülen bu gibi yeterli koşulları toplum yararına olduğundan demokratik devlet ilkesine aykırılık oluşturmaz Dolayısıyla seçme hakkı, herkese değil, anayasa ve yasalarda öngörülen niteliklere sahip olanlara verilir. 1982 Anayasasının 67. maddesi, pek çok demokratik ülkede olduğu gibi seçme hakkını herkese değil, yalnızca Türk vatandaşlarına tanımıştır. Anayasanın 67/3. maddesinde 1995'te yapılan değişiklikten bu yana seçme yaşı ülkemizde on sekizdir.

Eşit Oy

Servet, cinsiyet, eğitim gibi unsurlara bakılmaksızın herkesin tek bir oy hakkına sahip olmasıdır.

TÜRK ANAYASA HUKUKU-1.8 ÜNİTE DERS ÖZETLERİ

Gizli Oy

Seçmenin oyunu kimsenin görmeyeceği biçimde kullanmasıdır. 298 Sayılı Yasa, Anayasa'nın bu emrine uygun bir düzenleme getirmiştir. Buna göre oy verme yeri oy serbestliğini ve gizliliğini sağlayacak, içerişi dışarıdan gözetlenemeyecek ve oy pusulasını seçmenin inceleyip zarflayabileceği şekil ve nitelikte kapalı olmalıdır.

Oyların Açık Sayımı ve Dökümü

Oy verme işlemi tamamlandıktan sonra oyların sayımı ve dökümünün kamuya açık olarak yapılması gerekir. Bu ilkenin amacı, seçimlerin dürüstlüğünü sağlamak, seçim sonuçlarının seçmen iradesini tam olarak yansıtmasını güvenceye almaktır.

Seçimlerin Yargı Organının Yönetim ve Denetiminde Yapılması

Seçim sürecine ve seçim sonuçlarına ilişkin bütün itirazların bağımsız ve tarafsız yargı mercileri tarafından çözülmesi seçimlerin dürüstlüğünün en önemli gereklerinden biridir. Ülkemizde bu görev Yüksek Seçim Kuruluna verilmiştir. Anayasa'nın 79. maddesine göre Yüksek Seçim Kurulu yedi asıl ve dört yedek üyeden oluşur. Üyelerin altısı Yargıtay, beşi Danıştay Genel Kurullarınca kendi üyeleri arasından üye tamsayılarının salt çoğunluğunun gizli oyu ile seçilir.

Çoğunluğun Yönetim ve Azınlığın Var olma Hakkı

Demokratik devlet ilkesi, serbest ve dürüst seçimler sonucunda seçmenlerin çoğunluğunun onayını almış siyasal parti ya da partilerin belli bir süre için ülkeyi yönetme hakkına dayanır. Ancak bu, muhalefetin yaşama ve kendini serbestçe seçmenlere ifade etme hakkını ortadan kaldıramaz. Demokratik devlet ilkesi, azınlıkta kalan siyasal parti ya da düşüncelerin seçmenin çoğunluğunu ikna etmek yoluyla bir gün iktidara gelme olanağını sağlayacak araç ve mekanizmaları sağlamalıdır.

- **Siyasal iktidarın el değiştirmesi, hükümeti eleştirebilme özgürlüğü ile muhalefet etme hakkına saygı ölçüsünde gerçekleştirilir.**

Siyasal Faaliyet ve Siyasal Partiler

Çağdaş demokrasi, farklı siyasal görüş ve programlar çerçevesinde kurulmuş siyasal partilere dayanır. Siyasal parti, halkın desteğini sağlamak yoluyla devlet mekanizmasının denetimini ele geçirmeye ya da sürdürmeye çalışan, sürekli ve istikrarlı bir örgüte sahip siyasal topluluk olarak tanımlanabilir

Siyasal Partilere Devlet Yardımı ve Mali Denetim

- Siyasal partilerin, demokratik yaşamın vazgeçilmez unsuru olarak üstlendikleri işlevleri yerine getirebilmesi, aynı zamanda da seçmene kendi programlarını tanıtabilmesi için belirli bir mali kaynağa gereksinimi vardır. Siyasal partilerin mali kaynağa sahip olması, onların başka toplumsal ve ekonomik güçlerin etkisi altına girmesini önlemek açısından da önem taşır.

Siyasal partilere devlet yardımı ilk kez 1982 Anayasası'nın 68. maddesine yapılan ekle anayasal güvenceye kavuşturulmuştur. Buna göre siyasal partilere devlet "yeterli düzeyde ve hakça" mali yardım yapar. 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanununa göre milletvekili genel seçimlerinde yüzde on barajını aşmış siyasal partilerle genel seçimlerde yüzde yediden fazla oy alan, ancak TBMM'de temsil edilmeyen partilere devlet her yıl mali yardım yapar. Seçim harcamalarını karşılamak amacıyla bu yardımlar, yerel seçimlerin olduğu yıl iki katına, genel seçimlerin olduğu yıl ise üç katına çıkarılır.

- Siyasal partilerin gelir ve giderlerinin amaçlarına uygun olması gerekir (md. 69/3). Bunun denetimini ise Sayıştay'dan yardım olarak Anayasa Mahkemesi yapar. Bir siyasal partinin, Anayasa Mahkemesi'nin yasaya uygun olmadığını saptadığı gelir ve giderleri hazineye gelir kaydedilir
- **Genel seçimlerde yüzde yediden fazla oy alamamış partilerin bu olanaktan yararlandırılmamasının anayasaya uygunluğu tartışmalıdır.**

Siyasal Partilere Getirilen Sınırlamalar

Bu sınırlamalar şöyle sıralanabilir:

- Siyasi partilerin tüzük ve programları ile eylemleri, Devlet'in bağımsızlığına, ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, insan haklarına, eşitlik ve hukuk devleti ilkelerine, millet egemenliğine, demokratik ve laik Cumhuriyet ilkelerine aykırı olamaz; sınıf veya zümre diktatörlüğünü veya herhangi bir tür diktatörlüğü savunmayı ve yerleştirmeyi amaçlayamaz; suç işlenmesini teşvik edemez.
- Hâkimler ve savcılar, Sayıştay dâhil yüksek yargı organları mensupları, kamu kurum ve kuruluşlarının memur statüsündeki görevlileri, yaptıkları hizmet bakımından işçi niteliği taşımayan diğer kamu görevlileri, Silahlı Kuvvetler mensupları ile yükseköğretim öncesi öğrencileri siyasi partilere üye olamaz.
- Siyasi partilerin faaliyetleri, parti içi düzenlemeleri ve çalışmaları demokrasi ilkelerine uygun olur. Bu ilkelerin uygulanması kanunla düzenlenir.
- Temelli kapatılan bir siyasal parti bir başka ad altında kurulamaz.
- Siyasi partiler ticari faaliyette bulunamaz.
- Siyasî partilerin gelir ve giderlerinin amaçlarına uygun olması gerekir.
- Yabancı devletlerden, uluslararası kuruluşlardan ve Türk uyruklığında olmayan gerçek ve tüzel kişilerden maddi yardım alamaz.

Siyasal Partilerin Kapatılması

1982 Anayasası'nın 69. maddesine göre siyasal partiler üç durumda Anayasa Mahkemesi kararıyla temelli kapatılabilir.

SOSYAL DEVLET

- Sosyal devlet, vatandaşlarına insan onuruna yaraşır asgari bir yaşam düzeyi sağlamak amacıyla geniş ve kapsayıcı sorumluluk alan devlete verilen addır.

TÜRK ANAYASA HUKUKU-1.8 ÜNİTE DERS ÖZETLERİ

- **Fırsat eşitliği, içine doğduğu sosyoekonomik eşitsizlikleri azaltıp maddi ve manevi varlığını geliştirmesine elverecek şans ve olanak eşitliğinin bireye sağlanmasıdır.**

Sosyal Devleti Gerçekleştirmeye Yönelik Önlemler

1982 Anayasası'nın 5. maddesi, devletin temel amaç ve görevleri arasında "kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmak" olduğunu saymıştır. Anayasa, devletin bu görevini Anayasada tanınmış sosyal haklar ve toplumdaki gelir ve servet uçurumunu azaltacak önlemler yoluyla yapmasını öngörmektedir.

Belli Toplumsal Kesimlerin Korunması

Anayasa, belli toplumsal kesimlerin özel olarak korunması konusunda devlete ödev yüklemiştir. Bu kesimler, aile, anne ve istismara ve şiddete karşı çocuklar(md. 41); maddi olanağı olmayan başarılı öğrenciler (md. 42); tarım ve hayvancılık dallarında çalışanlar (md. 45); gençlik (md. 59); başarılı sporcular (md. 62); yabancı ülkelerde çalışan Türk vatandaşları (md. 62); sanatçılar (md. 64); orman köylüsü (md. 170); Tüketiciler (md. 172); esnaf ve sanatkârlar (md. 173) olarak sayılabilir.

Eğitim ve Öğretim, Sağlık, Çevre ve Konut Hakları

Anayasa'nın 42. maddesine göre kimse eğitim ve öğretim hakkından yoksun bırakılamaz. ilköğretim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve Devlet okullarında parasızdır. Ayrıca, herkesin sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkı vardır. Çevrenin korunması devletin ve vatandaşların ödevidir. Bireylerin sağlıklı bir yaşam sürmesi için gerekli hizmeti görme görevi de devlete aittir. Herkesin insan onuruna yaraşır bir konutta yaşamasını sağlayacak önlemleri alma da devletin görevidir (md. 56).

Çalışma Yaşamına İlişkin Düzenlemeler

Anayasa, bireylerin insanca yaşamasını ve çalışmasını sağlamak amacıyla bazı düzenlemeler getirmiştir. Bu doğrultuda, 49. madde çalışmayı hem hak hem de ödev olarak düzenlemiştir. Çalışmanın hak olması, kimsenin çalışmaktan alıkonamamasıdır. Çalışma hakkı, devlete herkese iş bulma yükümlülüğü yüklenmez. Ancak devlet işsizliği önlemeye elverişli ekonomik ortamı yaratıcı önlemleri almalıdır.

Gelir ve Servet Farklılıklarının Azaltılması

Gelir ve servet farklılıklarının azaltılmasına yönelik araçlardan biri vergi politikasıdır. Anayasa'ya göre, herkes kamu giderlerinin karşılanması amacıyla mali gücüne göre vergi ödeme yükümlülüğündedir. Ancak vergi yükünün bireyler arasındaki dağılımında "adalet" ve "denge" esaslarının göz önünde bulundurulması gerekir. Anayasa, bunu maliye politikasının sosyal amacı olarak saptamıştır (md. 73/1 ve2). Söz konusu anayasal düzenleme, geliri çok olanın kamu giderlerinin karşılanmasına da yüksek oranda, geliri düşük olanın ise daha düşük oranda katılması ya da hiç katılmamasını sağlayarak toplumdaki gelir eşitsizliklerini törpülemeyi amaçlar

LAİK DEVLET

- Din ve devletin birbirinden ayrılmasının ideal biçiminin, kamusal alanın ne dine, ne de din düşmanlığına dayanması; devletin dine karşı kayıtsız, diğer bir deyişle nötr olması olduğu söylenebilir
- Laikliğin olumlu ve olumsuz olmak üzere iki boyutu vardır. Devletin resmi olarak bir dine sahip olmaması, inancı ne olursa olsun herkese eşit davranması, din ve devlet kurumlarının birbirinden ayrılması, kamu yönetiminin din kurallarına dayanmaması laiklik ilkesinin olumsuz boyutunu oluşturur

Din ve Vicdan Özgürlüğünün Güvenceye Alınması

Din ve vicdan özgürlüğünün tanınması ve güvence altına alınması laik devletin en önemli unsurlarından biridir. Din ve inanç özgürlüğünün tanınması, yalnızca bireylere sahip oldukları din ya da inancı sürdürmelerinin değil; aynı zamanda bireylerin din ve inançlarını değiştirmelerinin ya da hiçbir inanca sahip olmamalarının, dinin gereklerini yerine getirmelerinin veya getirmemelerinin de güvencesini oluşturur. 1982 Anayasası da 24/1. maddesinde bunu düzenlemiştir. Buna göre, "Herkes, vicdan, dinî inanç ve kanaat hürriyetine sahiptir". Bu fıkrada yer alan "din" ve "inanç" terimleri yalnızca kitabi dinlerle sınırlı değildir. Diğer dinî inanışlar ve hiçbir inanç taşımayanlar da 24/1. maddenin güvencesi altındadır.

- **Laik bir devlette esas olan bir dinsel inançta bütünleşme yerine çeşitli inanç sahiplerinin kendilerine ait özel alanda yan yana yaşamalarını sağlamaktır. Dolayısıyla, "millî dayanışma ve bütünleşme" görevini dinî bir kuruluşun yerine getirmesi laiklik ilkesiyle kolay bağdaşmaz**

TÜRK ANAYASA HUKUKU-1.8 ÜNİTE DERS ÖZETLERİ

YASAMA VE YÜRÜTME İŞLEMLERİ - 5. ÜNİTE

Devletin hukuki sonuçlar doğuran işlevleri, aralarında iş birliği bulunan değişik organlar tarafından yerine getirilir ve bu işlevler, yasama, yürütme ve yargı faaliyeti olmak üzere üçe ayrılır. Devletin hukuki açıdan işlevlerini sınıflandırma, maddi ve şekli (organik) olmak üzere iki ölçüt kullanılır.

Maddi ölçüt, yapılan işlemi, bu işlevi yerine getiren kişi ve makamları göz önünde bulundurmadan yapılan hukuki işlemin içeriğine göre belirleyen ölçüttür. Buna göre, yasama işlemi genel, soyut, sürekli, nesnel, kişisel olmayan işlemlerdir

Şekli ölçüt devletin işlevlerini ve bu işlevleri yerine getirirken yaptığı hukuki işlemleri o işlemi yapan organa yada yapılış biçimine göre sınıflandıran ölçüttür.

Yasama yetkisi türk milleti adına TBMM ye aittir. Yasama yetkisine ilişkin üç ilke Bunlar yasama yetkisinin asilliği (ilkeliği), genelliği ve devredilmezliğidir.

Yasama yetkisinin asilliği bu gücün anayasandan alınması ve ilkeliğinden gelir.

Yasama yetkisinin ilk-elliği araya başka işlem girmeksizin parlamentonun bir alanı doğrudan yasayla düzenleyebilmesidir. Yasama yetkisinin genelliği, yasama organının sınırsız bir düzenleme yetkisine sahip olmasını ifade eder. Tek sınır anayasadır. Öncelikle, kişilere yetki verme, memuriyete atama işlemleri gibi salt yasaların uygulanmasına dayanan işlemler yasayla yapılamaz. Yasama işlemi, yasama organı tarafından yapılan bütün hukuki işlemlerin ortak adıdır.. Yasama organının da bir tüzel kişiliği vardır. Bu tüzel kişilik TBMM Başkanlığı tarafından temsil edilir.

YASA

TBMM'nin Anayasa ve içtüzükte belirtilen yöntem ve esaslara göre, yasa adı altında yaptığı, kural olarak genel, soyut, nesnel, sürekli nitelikte olan işlemlere **yasa** denir. Yasalar, ya milletvekilleri tarafından yasa teklifli (önerisi) ile ya da Bakanlar Kurulu yasa tasarısı ile yapılır. Yasa teklifli, en az bir milletvekili tarafından; yasa tasarısı başbakan ve bakanlar kurulu imzalanarak TBMM başkanlığına sunulur. yazılı ve gerekçeli olmalıdır. red edilmiş teklif veya tasarı bir yıl geçmeden yeniden verilemez ve yasama dönemi içinde görüşülmez ise kadük olur. Meclis başkanı ilgili komisyona havale eder. komisyonda tasarı veya teklifler üzerinde uzlaşma sağlar ve rapor sunar meclis başkanlığına meclis başkanlığı bu raporu bastırıp dağıtır milletvekillerine. Raporun dağıtımından 48 geçmedikçe görüşmelere başlanamaz.. Genel Kurul'da önce yasa tasarısı ya da tekliflinin tümü üzerinde görüşme açılır. Maddeler geçilmesi oylanır oylamadan geçmezse red edilmiş sayılır. İkinci aşama maddelerin veya bu maddeler üzerindeki değişiklik önergelerinin tek tek görüşülmesi ve oylanmasıdır. Bundan sonra tasarı ya da tekliflin tümü üzerinde oylamaya geçilir. Toplantı yeter sayısı 184 TBMM üye tam sayısının en az 3/1 184 sağlandıktan sonra salt çoğunluğun oyuyla yasa kabul edilir. Evet oyu ama 139 dan az 4/1 den bir fazla olmalıdır. Kabul edilen tasarı veya teklif genel kurulda kabul edildikten sonra yasa adını alır. Vatandaşları bağlaması için cumhurbaşkanının imzası ve resmi gazetede yayınlanması gerekir. Cumhurbaşkanı TBMM'ce kabul edilen bir yasayı 15 gün içinde Resmî Gazete 'de yayımlar ya da gerekçeli olarak bir daha görüşülmek üzere TBMM'ye geri gönderir. Yasa aynen genel kuruldan bir daha geçerse cumhurbaşkanı resmi gazetede yayınlar ama değiştirilerek geçerse tekrar geri gönderebilir. Yasa içinde tarih yoksa 45 gün içinde var ise o tarihte yürürlüğe girer.

BÜTÇE VE KESİN HESAP YASALARI

Bütçe tasarısı yürütme (hükümet) tarafından hazırlanır. Bakanlar Kurulu, 1 ocaktan yetmiş beş gün önce genel ve katma bütçe yasa tasarıları ile milli bütçe tahminlerini gösteren raporu TBMM'ye sunar. Bütçe tasarıları ilgili komisyonda görüşülür. Komisyonun kırk üyesinin 25 iktidar geri kalan bağımsız ve diğerleri temsil olunur. e siyasal parti grupları değil bağımsızlar da temsil edilir. iktidar partisi ya da partilerinin TBMM içindeki üye oranı daha fazlaysa komisyonda yirmi beşten fazla olabilir. Bütçe komisyonda 55 gün görüşülür. geri kalan 20 günde mecliste görüşülür. mali yılbaşına kadar karara bağlanır. Milletvekilleri gider artırıcı veya azaltıcı öneride bulunamaz .

Cumhurbaşkanı bütçe yasa tasarısını geri gönderemez. ama anayasa mahkemesi yolu açıktır Gelirlerin toplanması ve harcamaların bütçeye uygun olarak yapılıp yapılmadığı denetimini TBMM adına Sayıştay yapar.

MİLLETLER ARASI ANLAŞMALARIN UYGUN BULUNMASI

1982 Anayasası'na göre, milletler arası anlaşmalar TBMM tarafından bir yasayla uygun bulunur ve cumhurbaşkanı tarafından onaylanır. Bazı koşullarda cumhurbaşkanı onaylar ise bu yasaya gerek olmaz. "Ekonomik, ticari veya teknik ilişkileri düzenleyen ve süresi bir yılı aşmayan anlaşmalar, Devlet Maliyesi bakımından bir yüklenme getirmemek, yabancı devletlerde yaşayan türklerin yabancı memleketlerdeki mülkiyet hakkına dokunmamak şartıyla yayınlanma ile yürürlüğe girer. 2 ay içinde TBMM ye bilgi verilir.

TÜRK ANAYASA HUKUKU-1.8 ÜNİTE DERS ÖZETLERİ

Milletler arası anlaşmalara dayanılarak yapılan anlaşmalar..”Usulüne göre yürürlüğe giren anlaşmalar yasa hükmündedir. Anayasa mahkemesine iptal için dava açılmaz.Özgürlükle ilgili uluslar arası anlaşmalar yasa ile karşı kaldığında u.ANLAŞMALAR önem taşır.

PARLEMANO KARARLARI

Parlamento kararı, yasama meclisinin yasa dışında yaptığı bütün işlemlere denir.Meclis başkanı resmi gazetede yayınlar.gizli oy kararı meclisin işleyişi ,komisyon seçimi,meclisin tatile girmesi gibi işlemler ,anayasa mahkemesine başvurulamaz,Yasa, üçüncü kişilere etki ve sonuç doğurur. Karar ise, yukarıda da belirtildiği gibi, vatandaşların hukukuyla doğrudan ilgisi olmayan çoğunlukla bireysel ve öznel nitelikte işlemlerdir.

İÇTÜZÜK

Yasama erkinin çalışma iç çalışmalarını düzenlemek için koydukları kurallardır.Yasa, vatandaşlar için hak ve yükümlülük yaratabilirken ve toplumsal ilişkilerde uyulması gereken kuralları gösterebilirken, içtüzük kural olarak sadece parlamento üyelerini bağlar ve Meclisi dışında uygulanamaz. içtüzük değişiklik teklifini milletvekilleri yapabilir. Bunlar Hakk’ında yasa tekliflerine ilişkin hükümler uygulanır. Teklif önce Anayasa Komisyonunda, ardından Genel Kurul’da görüşülür. Değişiklik TBMM kararı olarak Resmî Gazete’de yayımlanır ve yürürlüğe girer. Kararda ileriye ait bir yürürlük tarihi de gösterilebilir.

şeklî ölçüte göre içtüzük bir parlamento Karar’dır. Bu nedenle, diğer Meclis kararları gibi, içtüzükler de TBMM tarafından kabul edilir

YÜRÜTMENİN İŞLEMLERİ

KANUN HÜKMÜNDE KARARNAME

KHK. Çıkarma yetkisi bakanlar kuruluna aittir. Daha önceden bakanlar kuruluna yetki yasasıyla TBMM yetki verir. Yetki yasasında KHK nın amacı, kapsamı, ilkelerini kullanma süresi ve süresi içinde birden fazla KHK çıkarılıp çıkarılmayacağını gösterir.Anayasa’ya göre, bazı konular KHK’lerle düzenlenemez. Buna göre, Anayasa’n Temel Haklar ve Ödevler kısmında yer alan Temel Haklar ve Ödevler KHK’lerle düzenlenemez. Bu yasak, temel hak ve özgürlüklerin ancak yasayla sınırlayabileceği kuralıyla uyumludur.. Ayrıca Bakanlar Kuruluna KHK ile bütçede değişiklik yapma yetkisi verilemez .Anayasa mahkemesi şekil ve içerik yönünden iptal edebilir.

Sıkıyönetim KHK LARI

Cumhurbaşkanı başkanlığında toplanan bakanlar kurulu yetkilidir. Meclisten yasa çıkarmaya gerek yoktur.çıkarma yetkisi anayasadan alınır yetki yasasında değil.

Bu ölçütlerden birincisine göre, temel hakların kullanımı kısmen ya da tamamen durdurulurken Türkiye’nin milletlerarası hukuktan doğan yükümlülükleri ihlal edilmeyecektir. Bunun kapsamına milletle arası hukukun genel ilkeleri ile devletin taraf olduğu sözleşmelerden doğan yükümlülükler de dâhildir ikincisi, temel hak ve özgürlüklere yapılacak müdahalenin , durumun gerektirdiği ölçüde olması gerekir. hak ve özgürlüklere dokunulmaz.

- Savaş hukukuna uygun fiiller sonucu meydana gelen ölümler dışında, kişinin yaşama Hakk’ına; maddi ve manevi varlığının bütünlüğüne dokunulamaz.
- Kimse din, vicdan, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz ve bunlardan dolayı suçlanamaz.
- Suç ve cezalar geçmişe yürütülemez.
- Suçluluğu mahkeme kararı ile saptanıncaya kadar kimse suçlu sayılmaz

Sıkıyönetim ve olağan üstün hâl kararnamelerine karşı Anayasa Yargı’sı yolunun kapalı olması.

TÜZÜK

Bakanlar kurulu yetkilidir.

Yasanın uygulanmasını göstermek amacıyla çıkarılır. Bakanlar kurulu danıştayın incelemeden geçirir .cumhurbaşkanı imzalar ve resmi gazetede yayınlar tüzükler anayasa ve yasaya aykırı olamaz.

TÜRK ANAYASA HUKUKU-1.8 ÜNİTE DERS ÖZETLERİ

YÖNETMELİK.

Yönetmelik; BAŞBAKANLIK BAKANLIKLAR VE KAMU TÜZEL KİŞİLERİ TARAFINDAN KENDİ GÖREV ALANLARINI İLGİLENDİREN YASA VE TÜZÜKLERİN UYGULANMASINI SAĞLAMAK ÜZERE ÇIKARILIR. CUMHURBAŞKANI İMZALAMAZ.RESMİ GAZETEDE YAYINLANIR.

YASAMA ORGANI -6. ÜNİTE

1982 ANAYASASINA GÖRE TBMM NİN OLUŞUMU

Görev süresi 4 yıl 550 milletvekilinden oluşur.Yirmi beş yaşını dolduran her yurttaşın seçimlerde aday olma hakkı vardır. Adaylık hakkı olmayanlar :

- En az ilkokul mezunu olmayanlar,
- Kısıtlılar,
- Yükümlü olduğu askerlik hizmetini yapmamış olanlar,
- Kamu hizmetinden yasaklılar,
- Taksirli suçlar hariç toplam bir yıl ya da daha fazla hapis ile ağır hapis cezasına mahkûm olanlar,
- Zimmet, ihtilâs, irtikâp, rüşvete, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflâs gibi yüz kızartıcı suçlardan biriyle hüküm giymiş olanlar,
- Kaçakçılık, resmî ihale ve Alım satımlara fesat ,devlet sırlarını açığa vurma terör suçlarından hüküm giyenler affa uğrasa bile aday olamazlar.

Konumu bakımından aday olamayacaklar :

Hâkimler ve savcılar,Yüksek yargı organı mensupları, Yükseköğretim Kurumları'ndaki öğretim elemanları, Yükseköğretim Kurulu üyeleri, Kamu kurum ve kuruluşlarının memur statüsündeki görevlileri,Yaptıkları hizmet bakımından işçi niteliği taşımayan,Silahlı Kuvvetler mensupları ancak görevden çekilme koşulunu yerine getirmeleri hâlinde seçimlerde aday olabileceklerdir

ARA SEÇİM YAPILABİLMESİ KOŞULLARI :

Ara seçim her seçim döneminde sadece bir kez yapılabilecektir.

- Ara seçim genel seçimden otuz ay geçmedikçe yapılamayacaktır.
- Ara seçim yapılabilmesi için meclis üye tam sayısının az % 5'inin boşalması gerekmektedir.
- Daha önce bir kez ara seçim yapılması veyahut otuz aylık sürenin dolmaması, %5'lik bir boşalmanın meydana gelmesi hâlinde, yeniden ara seçime gidilmesini engellemeyecektir.
- Bu koşullar dairesinde ara seçimler üç ay içinde yapılır.
- Genel seçimlere bir yıl kala ara seçim yapılması ise anayasal olarak yasaklanmıştır.

Ancak bir ilin veya seçim çevresinin TBMM üyesi kalmamış olması seçim sebebidir.

MİLLETVEKİLLİĞİ İLE BAĞDAŞMAYAN İŞLER.

- 1) Devlette, diğer kamu tüzel kişilerinde, bunlara bağlı kuruluşlarda,
- 2) Devletin veya diğer kamu tüzel kişilerinin doğrudan ya da dolaylı biçimde Katıldığı girişim ve ortaklıklarda,
- 3) Özel gelir kaynakları ve özel olanakları kanunla sağlanmış kamu yararına Çalışan dernekler ile devletten yardım saylayan ve vergi bulunan vakıflar ile,

TÜRK ANAYASA HUKUKU-1.8 ÜNİTE DERS ÖZETLERİ

4) Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, sendikalar ve bunların üst kuruluşlarının ve katıldıkları girişim ya da ortaklıkların yönetim ve denetim kurullarında görev alamazlar, vekili olamazlar, herhangi bir taahhüt işini doğrudan veya dolaylı olarak kabul edemezler, temsilcilik ve hakemlik de yapamazlar

5) Yürütme organının teklifi, inha, atama ya da onamasına bağlı olarak resmî veya özel bir işle de görevlendirilemezler Anayasa ile bağdaşmazlık kapsamı içinde de ayıksı bir durum öngörülmiştir. Ancak bu hâlin hayata geçebilmesi bazı koşullara bağlanmıştır.. Buna göre; milletvekillerinin 6 ayı geçmemek şartıyla ve belli bir konuda olmak üzere hükümet tarafından verilecek geçici bir görevi kabul edebilmesi ise TBMM kararına tabidir.

Milletvekilliğinin düşmesi

Ölüm ve ölüm yerine geçen hâller dışında cumhurbaşkanı seçilme Bu hâllerden istifa, bağdaşmazlık ve devamsızlık TBMM karar verir yargısal denetim var .Anayasa mahkemesi. 15 günde karara bağlar. Devamsızlığa salt çoğunluk karar verir.

TBMM NİN YAPISI VE STATÜSÜ

TBMM, “Başkanlık Divanı”, “Siyasi Parti Grupları”, “Yasama Komisyonları” ve “Danışma Kurulu” olmak üzere dört kısımdan oluşur. Başkanlık divanı TBMM Başkanı, Başkanvekilleri, Kâtip üyeler ve idare amirlerinden oluşur. Başkanlık divanı 2 yılda bir seçilir. İlk tur seçimde 367 alan TBMM başkanı olur .iki turda ulaşılmazsa bu oya 267 alan başkan olur oda olmazsa 4. Turda en çok oy alan olur. Başkan ve başkan vekilleri siyasi tartışmaya katılamaz oy kullanamaz. Parti grubu oluşması için 20 milletvekili olması lazım.

TBMM komisyonları şunlardır.

Anayasa Komisyonu,

• Adalet Komisyonu, Millî Savunma Komisyonu, iç işleri, dış işleri, millî eğitim gençlik ve spor , bayındırlık imar ulaştırma ve truzim ,çevre ,sağlık aile çalışma ve sosyal işler ,tarım ve orman ve köyleri ,sanayi ticaret enerji ve tabii kaynaklar bilgi teknoloji ,TBMM hesapları inceleme ,dilekçe , KİT ,insan hakları inceleme komisyonları vardır. AB uyum komisyonu ,kadın erkek fırsat eşitliği komisyonu sonradan kurulmuştur.

Meclis tatilden CUMHURBAŞKANI isteği veya bakanlar kurulu isteğiyle toplantıya çağrılabilir. Meclis başkanı 110 M.v isteğiyle toplantıya çağrılabilir. 189 milletvekili ile toplanır en az 139 la karar verebilir. Ekim ayının ilk günü kendiliğinden toplanır en fazla 3 ay tatil yapar.

TBMM NİN GÖREV VE YETKİLERİ

Genel yetki ve görevleri şunlardır.

- Kanun koymak, değiştirmek ve kaldırmak,
- Bakanlar Kurulunu ve bakanları denetlemek,
- Bakanlar Kurulu'na KHK çıkarma yetkisi vermek,
- Bütçe ve kesin hesap kanun tasarlarını görüşmek ve kabul etmek,
- Para basılmasına karar vermek,
- Savaş ilanına karar vermek,
- Milletlerarası antlaşmaların onaylanmasını uygun bulmak,
- Meclis üye tam sayısının 5/3 çoğunluğu Kararıyla genel ve özel af ilan etmek

“Soru”, “Meclis araştırması”, “Genel görüşme”, “Gensoru” ve “Meclis soruşturması ”araçlarıyla bu denetimin gerçekleştirileceği düzenlenmiştir.

“Soru, Bakanlar Kurulu adına sözlü veya yazılı olarak cevaplandırılmak üzere Başbakan veya bakanlardan bilgi istemekten ibarettir”

“Meclis araştırması, belli bir konuda bilgi edinilmek için yapılan incelemeden ibarettir.”

TÜRK ANAYASA HUKUKU-1.8 ÜNİTE DERS ÖZETLERİ

“Genel görüşme, toplumu ve Devlet faaliyetlerini ilgilendiren belli bir konunun, Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunda görüşülmesidir.

Sorusu : bir siyasi parti grubu veya en az 20 milletvekili verebilir.276 oyla hükümet veya bakan düşebilir. Meclis soruşturması 55 milletvekilinin vereceği önerge ile yapılır.

TBMM nin Dağıtılmış olarak bulunan yetki ve görevleri

Meclis Başkanlık Divanı seçmek , Bakanlar Kuruluna yönelik kuruluştta veya istem üzerine daha sonraki bir dönemde güven oylaması yapmak , Olağan ve olağan üstü hâl KHK'leri görüşüp karara bağlamak, olağanüstü hal seferberlik gibi olayların süresini uzatmak veya sonlandırmak, RTÜK üyelerini seçmek,Anayasa mahkemesinin 3 üyesini seçmek, KİT leri denetlemek,Kalkınma planlarını onaylamak, yasama dokunulmazlığı veya milletvekilliğinin düşürülmesine karar vermek ,seçimlerin geriye bırakılması erken seçim kararını almak ,kamu baş denetçisi seçmek.

Dünyadaki bütün temsilî siyasal sistemlerin yasama organlarının kanun yapma, hükümeti denetleme ve devlet bütçesini kabul etme olarak özetleyebileceğimiz üç temel işlevi bulunmaktadır.

YÜRÜTME ORGANI - ÜNİTE 7

YÜRÜTME ORGANININ YAPISI

Yürütme organları başkanlık ve meclis hükümet sistemlerinde tekçi; parlamenter ve yarı başkanlık sistemlerinin ikici bir özellik göstermektedir.

Cumhurbaşkanı

Cumhurbaşkanı seçimi : 21 ekim 2007 de yapılan halk oylamasıyla seçim şekli değişmiştir. 40 yaşını doldurmuş,yükseköğretim yapmış ve TBMM üye veya milletvekili seçilebilme yeterliliğine sahip her türk yurttaşı aday olabilir.5 yıl görev süresi en fazla iki kere seçilebilirlik vardır.seçim sürecinde ilk aşama aday gösterilmez. 20 milletvekili veya seçimlerde%10 oydan fazla almış partiler ortak aday gösterebilir. Seçilen parti üyeliği ve milletvekilliği sona erer.Görev süresi bitimine 60 gün kala veya herhangi bir nedenden dolayı koltuğun boşalması durumunda 60 gün içinde seçim tamamlanır. Adaylar ilk turda salt çoğunluğun (yani 500 oy kullanılmışsa 251 oy alan) oyunu alırsa seçilir alamaz ise 2. Tura 1. Turda en fazla oy alan 2 aday girer. En fazla oy alana kazanır.Ant içmek ile göreve başlamasına kadar eski cumhurbaşkanı görev yapar.

CUMHURBAKANININ HUKUKSAL VE SİYASAL KONUMU

Devlet organlarının düzenli ve uyumlu çalışmasını gözetmekle yükümlüdür Cumhurbaşkanı re'sen imzaladığı kararlar ve emirler aleyhine anayasa mahkemesi dahil yargı yolu kapalıdır. Tek başına yaptığı işler hariç diğerlerinden karşı imzasın olan (başbakan veya bakanlar) sorumludur. 3/1 den bir fazla olan 184 MV. Önerisi ve 4/3 oyla 413 vatana ihanetten sorumluluğu vardır. Hasta lık yurtdışı gezisi ve çekilmesi hainde TBMM başkanı vekalet eder.

CUMHURBAŞKANININ GÖREV VE SORUMLULUKLARI

Yasama ile ilgili olanlar:

- Gerekli görmesi hâlinde, yasama yılının ilk günü TBMM'de açılış konuşması yapmak,
- Gerekli gördüğü durumlarda toplantı hâle olmayan TBMM'yi toplantıya çağırarak,
- Kanunları yayımlamak
- Kanunları bir kez daha görüşülmek üzere TBMM'ye geri göndermek,
- Anayasa değişikliği kanunlarını gerekli gördüğü takdirde halk oyuna sunmak,
- Belli yasama işlemleri Hakk'ında anayasaya uygunluk denetimi yapılabilmesi için Anayasa Mahkemesi'nde iptal davası açmak,
- Koşulları dairesinde TBMM seçimlerinin yenilenmesine karar vermek

TÜRK ANAYASA HUKUKU-1.8 ÜNİTE DERS ÖZETLERİ

Yürütmeyle ilgili olanlar:

- Başbakanı atamak ve istifasını kabul etmek; Başbakan'ın önerisi üzerine bakanları atamak ve görevden almak,
- Gerekli görmesi hâlinde Bakanlar Kuruluna başkanlık etmek ya da Bakanlar Kurulunu başkanlığında toplantıya çağırmak,
- Yabancı devletlere Türkiye Cumhuriyeti'nin temsilcilerini göndermek ve yabancı devlet temsilcilerini kabul etmek,
- Milletlerarası antlaşmaları onaylamak ve yayımlamak,
- TBMM adına TSK'nin Başkomutanlığını temsil etmek; TSK'nin kullanmasına karar vermek,
- Genelkurmay Başkan'ını atamak,
- MGK' yi toplantıya çağırmak ve Kurula başkanlık etmek,
- Başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu Karar'ıyla sıkıyönetim ve olağanüstü hal ve KHK çıkarmak,
- Kararnameleri imzalamak,
- Sürekli hastalık, sakatlık ve kocama nedenleriyle belirli kişilerin cezalarını hafifletmek ya da kaldırmak,
- Devlet Denetleme Kurulu üyelerini ve Başkan'ını atamak; kurula, inceleme,araştırma ve denetleme yaptırtmak,
- YÖK üyelerini seçmek,
- Üniversite rektörlerini seçmek,

Yargıyla ilgili olanlar:

- Anayasa Mahkemesi üyelerini seçmek,
- Danıştay üyelerinin dörtte birini seçmek,
- Yargıtay Cumhuriyet Baş savcı 'sı ve Başsavcı vekilini seçmek,
- Askerî Yargıtay ve AYİM üyelerini seçmek,
- HSYK üyelerini seçmek,

BAKANLAR KURULUNUN YAPI VE KURULUŞU

Başbakan başkanlığında bakanlardan oluşur. TBMM Üyesi olmak şartıyla Cumhurbaşkanı atar. Başbakan milletvekillerinin arasından yaptığı liste onaya cumhurbaşkanına sunar. onayla hükümet ve bakanlar kurulu kurulmuş olur. Liste TBMM ye sunulduktan sonra bir hafta içinde başbakan ve bir bakan hükümet programını okur. Güven oylaması görüşmesi program okunduktan 2 tam gün geçince başlar. Görüşme bittikten 1 tam gün sonra güven oylamasına geçilir. Toplantıya katılanların salt çoğunluğu (500 katılım varsa 251) inin oyunu almasıyla güven oyu verilir. 276 red olursa bakanlar kurulu ve hükümet düşer.

BAKANLAR KURULUNUN GÖREV VE RSORUMLULUKLARI

Bakanlar kişisel ve kolektif olarak TBMM ye karşı sorumludur.Yüce divana bakan sevk edilirse bakanlığı düşer eğer başbakan sevk edilirse hükümet istifa etmiş sayılır. Bakanlık boşalırsa 15 gün içinde atama yapılır. Bakana bakan vekalet eder. Genel seçim kararı alındıktan sonra adalet iç işleri ve ulaştırma bakanı çekilir ve bağımsız kişiler atanır.

TÜRKİYENİN HÜKÜMET SİSTEMİ

Parlamente bir hükümet sistemi vardır. 2 li yürütme organı vardır. 1982 anayasasıyla beraber cumhurbaşkanının yetkilerinin kapsamının ve etkisinin fazlaşması sebebiyle parlamentarizm den uzaklaşıldığı görülür.

TÜRK ANAYASA HUKUKU-1.8 ÜNİTE DERS ÖZETLERİ

OLAĞANÜSTÜ YÖNETİM ŞEKİLLERİ

Olağanüstü haller sıkıyönetim seferberlik ve savaş ilanından doğar. Tabii afet ve ekonomik bunalımda da bu kararları verecek olan cumhurbaşkanlığı başkanlığında toplanan bakanlar kuruldur. MGK Görüşü de alınır ama bağlayıcı değildir. Süresi 6 ayı geçemez ama bakanlar kurulun isteğiyle 4 er ay uzatılır resmi gazetede yayınlanır TBMM ONAYINA SUNULUR. TBMM sunulan süresini TBMM değiştirebilir.

YARGI ORGANI VE ANAYASA YARGISI 8. ÜNİTE

YARGI İŞLEVINİN ANLAMİ

Yargı işlevi, bağımsız yargı makamlarının hukuki uyumsuzlukları ve hukuka aykırılık savlarını verdikleri kesin hükümlerle çözüme ve karara bağlama faaliyetidir.

YARGI BAĞIMSIZLIĞI KAVRAMI

Yargı Bağımsızlığı :Hâkimlerin kararlarını verirken her açıdan özgür olmaları, hiçbir baskı ve etki altında kalmaksızın hareket edebilmeleridir.

Hakimlik GÜVENCESİ

Hakimlerin görevlerini hiçbir baskı altında kalmadan tam bir güven ve yansızlık ortamında gerçekleştirebilmesi için öngörülen kurallar ve önlemler bütünüdür. Hakimler ve savcılar azlolunamaz. Hakim ve savcılar kendi istemedikçe anayasada belirtilen yaştan önce emekli edilemezler. Bir mahkemenin kaldırılması kadronun kaldırılması nedeniyle de olsa aylık ödenek ve özlük haklarına dokunulamaz.

Asil üye sayısı	Yedek üye sayısı	Kimlerden seçilir	Kim seçer
4	-	YÖK kurumlarının hukuk dallarında çalışan öğretim üye ve avukatlar arasından	Cumhurbaşkanı
3	3	Yargıtay üyeleri arasından	Yargıtay genel kurulu
2	2	Danıştay üyeleri ara.	Danıştay genel kurulu
1	1	Türk adalet akademisi üyeleri arasından	Türk adalet akademisi genel kurulu
7	4	Birinci sınıf adli yargı hakim ve savcılar arasından	seçimle
3	2	Birinci sınıf idari yargı hakim ve savcılar arasından	seçimle

20 üye seçilmesi yukarıdaki tablodadır 4 yıllığına seçilir ,seçilen üye tekrar seçilebilir.

20 seçilen + adalet bakanı + adalet bakanlığı müsteşarı = 22 asil 12 yedek

HSYK NİN GÖREV VE YETKİLERİ

- 1- ADLİ VE İDARİ YARGI HAKİM VE SAVCILARINI mesleğe kabul , atama ,nakletme, yetki verme ,yükseltme, birinci sınıfa ayırma ,kadro dağıtma ,meslekten atma ,disiplin cezası verme
- 2- Adalet bakanlığının bir mahkemenin kaldırılması veya yargı çevresinin değişmesi ile ilgili teklifini karara bağlama
- 3- Hakim ve savcılarının görevlerini kanun tüzük ve yönetmeliklere uygun yapmalarını denetlemek. inceleme ve soruşturma kurul müfettişlerince yapılması dairesinin teklif etmesi Adalet bakanının onayı ile olur.

YARGI KOLU KAVRAMI VE 1982 ANAYASASI'NA GÖRE YARGI KOLLARI

Yüksek mahkeme kesin hüküm vermeye yetkilidir.

Buna göre Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay, Askerî Yargıtay, Askerî Yüksek idare Mahkemesi ve Uyuşmazlık Mahkemesi üst derece mahkemeleri . Sayıştay üst derece mahkemesi değildir. Sayıştay merkezi yönetim bütçesi kapsamındaki kamu idareleri ve sosyal güvenlik kurumlarının bütün gelir gider ile mallarının TBMM adına denetleyen ;sorumluların hesap ve işlemlerini kesin hükme bağlayan inceleme ve denetleme ve hükme bağlama işlerini yerine getiren anayasal mercidir.

TÜRK ANAYASA HUKUKU-1.8 ÜNİTE DERS ÖZETLERİ

ANAYASA YARGISI

Anayasaya kanunların uygunluğunu denetler. Anayasa mahkemesi 17 üyeden oluşur

- 1- 3 üyeyi TBMM seçer ama
2 sini Sayıştay 3 er adayı genel kurulda seçerek önerir.
1 inide baro başkanları serbest avukatlar arasından 3 aday gösterir
- 2- Geri kalan 14 ünü CUMHURBAŞKANI SEÇER
4 ünü üst kademe yöneticileri,serbest avukat ve birinci derece hakim ve savcılar ile A.Y.M 15 yıl görev yapmış röportörler arasından
3 üye Yargıtay 3 er aday seçer
2 üye Danıştay aday seçer 2
1 askeri Yargıtay 3 aday seçer
1 askeri yüksek idare mahkemesi 3 aday seçer
Son 3 ise yükseköğretim kurumları kendi üyesi olmayan YÖK kurumlarında görev yapan iktisat hukuk ve sosyal bilimler dalında görev yapan 3 er aday seçer ama en az 2 si hukukçu olur bu adaylardan üye seçilen

ADLİ YARGI

Diğer yargı kollarının bakmadığı davalara bakar

İlk ve ikinci derece mahkemelerden oluşur. Yargıtay üst derece mahkemesidir.sulh ve asliye ceza mahkemeleri ticaret aile iş kadastro sınai haklar hukuk mahkemeleridir.

İDARİ YARGI

İdarenin işlemlerinden ve eylemlerinden çıkan uyuşmazlıklara bakar idari ve vergi ilk derece mahkemeleridir.Karara itiraz Bölge idare mahkemelerine olur. Danıştay üst derece mahkemesidir.kararları inceleyerek karar verir.

ASKERİ YARGI

Askeri Yargıtay

Askeri yüksek idare mahkemesi

UYUŞMAZLIK MAHKEMESİ

Farklı yargı kollarındaki uyuşmazlıkları çözer. Farklı idari ve adli ve askeri mahkemeleri arasındaki görev yetki ve hüküm uyuşmazlıklarını sonlandır.

TÜRK ANAYASA MAHKEMESİNİN GÖREV VE YETKİLERİ

Kanun ve KHK ve TBMM içtüzüğünü anayasaya aykırı yönünden şekil ve esas bakımından inceler.

Bireysel başvuruları olağan hukuk yollarının hepsi denenmesi şartıyla kabul eder.

C.BAŞKANI BAŞBAKAN .BAKANLAR KURULU ,AYM ÜYELERİ,YARGITAY DANIŞTAY ASKERİ YARGITAY AYİM BAŞKAN VE ÜYELERİNİ,KUVVET KOMUTANLARI JANDARMA GENEL KOMUTANI DAHİL YÜCE DİVAN SIFATIYLA YARGILAR

Siyasi partilerin mali denetimini Sayıştay yardımıyla yapar.Milletvekili dokunulmazlık ve düşürülmesinin anayasaya uygunluğunu milletvekili 7 gün de itiraz eder 15 günde karar verir Uyuşmazlık mahkemesi başkanını kendi üyelerinden seçer

ANAYASAYA UYGUNLUK DENETİMİNİN YOLLARI VE ANAYASA MAHKEMESİ KARARLARININ NİTELİĞİ

İPTAL DAVASI

Anayasaya uygunluk iptal dava açma hakkı şekil bakımından TBMM 110 üye veya cumhurbaşkanı 10 gün içinde Esas ve şekil bakımından kanun KHK TBMM iç tüzüğü esas bakımından 110 üye ,cumhurbaşkanı,ana muhalefet ,iktidar grubu 60 gün içinde MİLLET VEKİLİ 7 GÜN İÇİNDE DOKUNULMAZLIK VEYA MİLLETVEKİLİNİ DÜŞÜRÜLMESİ KARARI İÇİN

İTİRAZ YOLU

GÖRÜLMEKTE OLUP,BİR MAHKEMENİN BUDAVAYA BAKMASI .KANUN KHK NİTELİĞİNDE BİR NORM KULLANILMASI Mahkeme hâkiminin uygulanacak norm BULUNMASI VE DAVA TARFALARININ ANAYASAYA AYKIRILIK KONUSUNU CİDDİ GÖRMESİ ÜZERİNE İLK DERECE MAHKEMELER BAŞVURUR. 5 AY İÇİNDE KARAR AÇIKLANIR

ANAYSA MAHKEMELERİNİN KARARLARI YASAMA YÜRÜTME YGIYI İDARE MAKAMLARINI GERÇEK VE TÜZEL KİŞİLERİ BAĞLAR.